Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...най 1921 оной ...н 21-hээ гарана. | № 231 (18554) | 1990 оной октябриин 7, воскресени | Сэн 3 мүн.

«Буряад үнэн»-91

БУРЯАД ХЭЛЭНЭЙ БУРЬЯЛМА БУЛАГ

Оронойнгоо дэлгүүрэй экономикын харилсаануудта шэлжэн оролгын үе сагта арад зоной мнай удэр бүриин ажамидаралай хэрэгсэлтэ зүйлнүүд— эдеэ хоол, эд бараа гэхэ мэтын үнэ сэнгэй нэмэжэ захалхадань, мүн баhа газетэ, журналнуудайшье сэн үнэтэй болоно эхилбэ.

Энэ ябадал олон тоото газетэнүүдэй, журналнуудай 1991 оной захилгада нүлөөтэй байхые жэшээ дээрэ харуулая. Манай Сэлэнгын аймагай Ноёхоной сомоной Соведэй газар дээрэ 402 үрхэтэ айл ажаhуудаг. Тэдэнэй 360-ниинь буряад айлнууд.

Ноёхон нютагай арад зон жэл бүхэндэл элдэб газетэ, журналнуудай дунда 95 хэhэг «Буряад үнэн» газетэеэ 1990 ондо абажа байдаг hаа, ерэхэ оной захил абалгын түгэсэтэр hара үлүүтэйхэн сагай үлөөд байхада, 95-най орондо оройдоол 20 гаран хэhэг бэшэгдээд байна.

Зургаан-Дэбэ тосхоной Комсомолой нэрэмжэтэ гудамжада 38 буряад айл hуудаг. Үнгэрhэн жэлдэ энэ гудамжын хүн зон 14 хэhэг «Буряад үнэн» газетэ захиhан байгаа hаа, энэ жэл оройдоол 3, Ленинэй нэрэмжэтэ гудамжада hуудаг 61 айлhаа —5-ниинь, Нарата үйлсын 35 айлhаа—2-ынь. Октябрьска үйлсын 21 айлhаа— миил 2-ынь захил хээ.

Энэ баримта манай Ноёхоной сомоной ажалша арад зоной энэ жэлдэ газетэ, журналнуудые үсөөнөөр захижа байhаниие тодорхойлон гэршэлнэ.

Байгша оной захил абалгын үедэ манай партийна ба комсомолой организациин зүгhөө, мүн бэшэшье тушаалта зоной зүгhөө ойлгуулламжын хүдэлмэри муугаар, харюусалга багатайханаар, хайша хэрэгээр эмхидхэгдэжэ байhаниинь эли байна.

Урда жэлнүүдтэ энэ үедэ манай партиин Гусиноозерскын горкомой хүдэлмэрилэгшэд, мүн Улаан-Үдэhөө журналистнууд ерэжэ, ажалшадай элдэб суглаанууд дээрэ түрэлхи хэлэн дээрэ хэблэгдэн гарадаг «Буряад үнэн» газетынгээ арад зондоо али зэргэ удха шанартайе тодорхойлоод, захил хэхые уряалдаг бэлэй. Тэдэ жэлнүүдтэ «Буряад үнэн» газетэеэ 140-еэд хэhэгээр захидаг байгаа.

Эдэ баримтанууд сэдьхэлыемни онсо ехээр зобооно.

hаяхан «Буряад үнэн» газетын хуудаhан дээрэ толилогдоhон Зэдын аймагай Д. Банзаровай нэрэмжэтэ колхозой бүлэг мэргэжэлтэд, колхознигууд, үшөөтэйн дунда hургуулиин багшанар түрэл хэлэн дээрэ гарадаг газетээ дэмжэн, районойнгоо хүн зондо, уншагшадта хандажа, 1991 ондо энэ газетээ захижа уншаял гэhэн уряаень дэмжэнэб.

Би «Буряад үнэн» газетээ балшар бага наhанhаа мүнөөшье болотор ехээр hонирхон уншадагби. Энэ газетэ — минии ёhотой хани.

hүүлэй үедэ газетэмнай уншахада бүришье hонин, удха шанарынь гүнзэгы, хурса, уншагшадай сэдьхэлые хүлгүүлэн баясуулдаг болонхой. Урда үнгэрhэн сагуудта хатуу шанга нюуса хорюултай байhан үнэн болоhон ушарнууд, буряад арадаймнай удха түгэлдэр онсо hонирхолтой түүхэнүүд байд гээд лэ толилогдон гарадаг боложо байhандань сэдьхэлээ ханан баясанаб.

Сентябриин 15-hаа толилогдожо захалhан Дамби-Жалсан Ломбо-Цыренэй «Сэлэнгын монгол буряадуудай түүхэ» ехэл hонирхон уншажа, элинсэг хулинсагайнгаа үг гарбалые хадуужа, сэдьхэлдээ хадаглан абабаб.

Имэнүүд үг гарбалаймнай туужа, үндэhэн гурим заншалые ургажа ябаhан эдир залуу уран зохёолшодойнгоо түрүүшын шүлэг, дуунууд, зохёолнуудыень түсэблэhэн сагтаа толилон хэблэжэ, уншагшадайнгаа анхаралда табидаг hаа, hайн лэ байгаа даа гэжэ бодомжолноб.

Би нэгэ хэды дурадхалнуудые бэшэхэ гэжэ hанабашье, hүүлэй haрануудта «Буряад үнэн» газетын хуудаhан дээрэ толилогдоhон статьянуудые hонирхон сэгнэжэ уншааб, олоншье юумэ бэшэлтэгүй гэжэ бодооб. Р. Бимбаевай «70 жэлэй туршада» гэhэн статья соо хэлэгдэhэн дурадхалнуудые тон зүбшөөгөөд, минии дурадхал иимэл байна гэхэhээ гадна, журналистнар Ч-Ц. Санжиевай, Б. Цырендэлэгэйн, Г. Бадмаевай, уншагшад Ч. Батуевай, Д. Дармаевай, Ц. Найдановай уряануудые дэмжэн, Цыден Цырендоржиевай **«буряад арадайнгаа нэрэ солые үргэлсэхэ, түрэл хэлэеэ нягта наринаар ашаглаха, үнэн зүрхэнhөө үргэлсэхэ, дүнгэлсэхэ сэдьхэлтэй хүн «Буряад үнэн» газетээ захихаяа арсахагүй байха»** гэhэн бата найдалыень hайшаанаб.

Буряад хэлэнэйнгээ бурьялма булаг мэтэ «Буряад үнэнөө» бултадаа захия!

П. ХАЙДАПОВ.
Сэлэнгын районой Ноёхон hуурин.

Мүнөөдэр — СССР-эй Конституциин үдэр

БҮХЫ ЮУМЭН АЖАЛЬhАА ДУЛДЫДАХА

ТАБАН ЖЭЛ: ажалай түрүүшүүл хөөрэнэ

...дай АССР-эй арбан хоёрдохи зар... Верховно Соведэй хоёрдохи сесси ...эрэ үглөөдэр эхилхэнь гээшэ. Тус ...дээрэ нилээд олон шухала асуудал... зүбшэн хэлсэгдэхэ гээд мэдэнэбди. ...18 асуудал сессиин зүблэхэ зүйлдэ ...даа гэжэ уншаа hэм. Засагай дээ... ...ргаанай зүблэхэ зүйлдэ иимэ олон ...и урда тээнь хэзээдэшье табигдаа... ...нгүй...

...и hанахада, республикын бүрин ...байлга тухай асуудал тон шухала, ...ликын ажабайдалда тон ехэ нүлөө ...о асуудал гээшэ.

...бликын бүрин эрхэтэ байлга тухай ...рациин ондо ондоо проектнүүд «Буряад үнэн», «Правда Бурятии» газетэнүүд... ...логдоо. Тэдэ проектнүүдэй гол уд... ...об байса гаргагданхай гэжэ хэлэхэ ...б. Проектнүүдэй бүлэгүүд адли байха ...й гэжэ hайн ойлгонобди. Минии бо... ...лходо Декларациин проектые hай... ...лаа, удхыень улам тодорхой бол... ...эрэгые Буряадай АССР-эй депута... ...сесси дээрэ бэелүүлнэ бэзэ.

...гэжэ хэлэхэдээ, манай республикын ...й бүрин эрхэтэ байлга тухай Декла... ...үнэн зүрхэнhөө дэмжэжэ байна ...б. Юундэб гэхэдэ, республикын эгээл ...орган болохо Верховно Соведэй ...абаhан Деклараци хадаа манай ...ликын Конституцида (Үндэhэн Хуу...) ...хубилалта болон нэмэлтэ оруулха ...олгохо байна. Тиигэжэ бидэнэртэ шэнэ Үндэhэн Хуулиингаа зарлигаар хуули ёhото гүрэниие байгуулха арга боломжо олдохо hэн.

Совет засагай тогтоhоор 73 жэлэй ябабашье, манай нютагай, мүн Верховно Соведүүдшье засагаа гүйсэдөөр гартаа абажа шадаагүй гэхэмни. Эгээн шухала юумэн — мүнгэн зөөригүй ха юм. Тиимэ зөөригүй нютагай Соведүүд ямар юумэ бүтээжэ шадахаб даа гэхээр. Багаханшье гаргаша хэхэ гэбэл, колхоз, совхозуудтаа, предприяти, организацинуудтаа гараа дэлгэжэ хандаха, бадарлаха баатай болодог гээшэбди. Хэншье мэдэнэ, нютагай Соведүүдэй хэхэ, бэелүүлхэ хүдэлмэри захагүй ехэ ха юм.

Би сомоной Соведэй депутат байhан тула эдэ бүгэдые hайн хаража, мэдэжэ байдагби.

Совет Конституциин үдэртэ зорюулан өөрынгөө hанамжа бодолоороо хубаалдаха зуураа мүнөө хүнүүднай гүрэнэйнгөө, арадайнгаа үнгэрhэн түүхые, үнгэрhэн хүгжэлтые халтад гээ hаа, бүхы шадалаараа муушалха, харааха, митинг дээрээ хашхарха ябадалые буруушаадагби. Хэнэйшье мэдэhээр, хаанта засагай сүлэлгын газар байhан Сибирь, Забайкали, тэндэ ажаhуудаг бүхы үсөөн тоото арадуудай хуби заяанда совет засаг хэды ехэ хубилалта асараа гээшэб! Эдэ хубилалтанууд болон амжалтануудые арсаха гээшэмнай хайшаа юм? Манай ороной хүгжэлтын түүхэдэ алдуу эндүү байгаа гэжэ hайн мэдэнэбди. Тэрээнгүйгөөр хүгжэлтэ байха аргагүй гэжэ hанахаар байдаг.

Манай совхозой хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд ажахынгаа экономикые hайжаруулха, социальна хүгжэлтэ түйлаха талаар яhала оролдолго гаргана. Мүнөө хүнүүдэй ажабайдал хүнгэн боложо байна гэхын аргагүй. Элдэб янзын, үдэр бүриин хэрэглэмжын эд бараан үгыл зандаа. Эдихэ юумэ, үмдэхэ хубсаhа даб дээрэ олохын аргагүйл даа. Багашуулай үмдэхэ хубсаhа хүнар бэдэржэ, холо ойрын магазинуудаар гүйлгөөд үзэхэш. Тэрэмнай хооhон хэрэг гэжэ hанадаг болошонхойб.

Дэлгүүрэй экономико бидэниие эдэ бүхы бэрхэшээлнүүдhээ абарха гү гэhэн бодол түрэдэг. Бүрин эрхэтэй, бэеэ даанхай, газар уhанайнгаа, эд зөөриингөө эзэн болоhон республикымнай правительство ажабайдалаймнай эдэ шухала асуудалнуудыемнай шиидхэхэ гэжэ найданабди. Оронойнгоо, республикынгаа экономикые hайжаруулхын, эд бараагаар элбэг дэлбэг болохын тула бидэнэр бултадаа эрхимээр ажаллаха ёhотойбди. Дэлгүүрэй экономикын замда ороходоо, хайша хэрэгээр ажаллаад байха бэшэ, харин бүри эмхитэйгээр, бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллаха ёhотойбди гэжэ тухайлдагби. Хүдөө ажахынашье, промышленнашье продукци эльгээхэ түсэбүүд hайнаар дүүргэгдэжэ байха ёhотой.

Би совхозойнгоо hү hаалиин 1-дэхи фермэдэ арба гаран жэл соо ажалланаб. 1989 ондо hаамхай үнеэн бүриhөө 3025 килограмм hү hаагаа hэм. 22 үнеэн намда даалгагданхай. Бүхы фермын коллектив үнгэрэгшэ жэлдэ дунда зэргээр 2776 килограмм hү үнеэн бүриhөө hаагаа бэлэй. Энэмнай муу бэшэ дүн гээшэ aaб даа. Гэхэ зуура үшөө ехэ дүн түйлахын тула үбhэ тэжээлэй баазые, үнеэдэйнгээ үүлтэрые эрид hайжаруулха, түрүү дүй дүршэл ажалдаа үргэнөөр нэбтэрүүлхэ ёhотойбди.

Намтай хамта ажалладаг түрүү hаалишад Т. Н. Доржиева, Д.-Ц. Д. Доржиев, М. С. Дашидоржиева болон бусад мүн лэ байгша ондо, нёдондо жэлэйхидэл адляар 3000 килограмм hү үнеэн бүриhөө hааха байха гэжэ этигэнэб. Тиигэжэ бүхы фермээрээ гурбан мянгатанай дабаае дабахын түлөө оролдохо зорилго манай урда табигдаад байна гээшэ.

СССР-эй Конституциин үдэр минии хүряангыгаар хэлэхэ юумэн энэл даа.

Б. БАЯНДУЕВА,
Загарайн районой Эрхирэгэй совхозой hаалишан, Дабаатын сомоной Соведэй депутат.

КПСС-эй РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДТЭ

...ликын Верховно Соведэй үглөөдэр эхилхээр байгаа ...сесси дээрэ Буряадай АССР-эй гүрэнэй бүрин эр... ...тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдэхээр хараалагдана. ...Буряад ороной хүн зон үргэнөөр зүбшэн хэл... ...тоото hанамжа дурадхалнуудые оруулаа, респуб... ...гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай Декларациин ...олоороо хэблэлдэ толилогдожо, бүтэдын анха... ...гэжэ партиин республиканска комитедэй бюрогой ...заседани дээрэ тэмдэглэгдэбэ. Хүн зоной оруулhан дурадхалнууд соо Буряад ороной олон үндэhэ яhатанhаа бүридэhэн арадай хүсэл зориг, аша туhа элирхэйлэгдэнэ. Энэл ушарhаа бүгэдын үзэмжэдэ табигдаhан Декларациин проект дэмжэгдээ гэжэ бюро онсолон тэмдэглэбэ. Энэ политическэ удха шанартай документ республикымнай гүрэн түрын засагай дээдэ зургаанда баталагдан абтабал, мүнөө үе сагта түрэл нютагаймнай экономическа, политическэ талаар хүгжэн hалбарха хэрэгтэ нүлөө ехэтэй түлхисэ болохо байна гэжэ партиин республиканска комитедэй бюро тоолоно.

ГЭМТЭ ЯБАДАЛТАЙ ТЭМСЭЛДЭ НЭГЭДЭХЭ

Хуули ёhо сахиха зургаануудай ажал ябуулгые нэгэдүүлэнгүй, тэдэнэй хүдэлмэриие зохилдуулан тааруулангүй, орон дотор улам үргэдэжэ байгаа гэмтэ ябадалые мүнөөдэр диилэгдэхэгүй. Иимэ нэгэн hаналтай Москвада октябриин 4-дэ болоhон СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Президиумэй заседанида хабаадагшад байба. Тэрээн дээрэ гэмтэ ябадалтай тэмсэхэ талаар хуули ёhо сахидаг зургаануудай хүдэлмэри, общество дотор хуули ёhо ба гурим журам хангаха талаар абтажа байгаа хэмжээнүүд хаража үзэгдэhэн байна.

СССР-эй МВД-гэй министр В. В. Бакатин болон СССР-эй КГБ-гэй түрүүлэгшэ В. А. Крючков мэдээсэлнүүдые хээ.

Тэдэ тодорхой тоо, баримтануудые дурдажа, орон дотор мүнөө үедэ гэмтэ ябадалай бүри үргэдэжэ байhые тэмдэглээд, энэ талаар абтаха хэмжээнүүд, хуули ёhо сахидаг зургаануудай хүдэлмэриие тааралдуулан нэгэдүүлхэ тухай дурадхалнуудые оруулhан байна.

СССР-эй Генеральна прокуророй орлогшо В. И. Кравцевай, Ивановска областной сүүдэй түрүүлэгшэ В. И. Сименкын, Президентын соведэй гэшүүн, СССР-эй оборонын министр Д. Т. Язовай хэлэhэн үгэнүүд дотор эрид шангаар hанаата боложо байhан тухай хэлэгдэhэн байна.

Президиумэй заседани дээрэ мүн лэ СССР-эй оборонно промышленностиин министр Б. М. Белоусов, СССР-эй финансын министр В. С. Павлов, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо В. Х. Догужиев, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй таhагые даагша С. Г. Кучмазов, Барилгын-промышленна кооперативуудай холбооной президент Л. И. Каребин, Телевидени болон радио дамжуулгын талаар гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ Н. Ф. Ненашев үгэ хэлэhэн байна.

Гэмтэ ябадалай талаар мүнөө улам үргэдэжэ байгаа шухала асуудалые тоонгүй байжа огто болохогүй гэжэ үгэ хэлэгшэд онсолон тэмдэглээ. Дэлгүүртэ шэлжэн орохо үе хадаа гэмтэ ябадалай үргэдэхэ ушарые гансал hүжэрөөхэ байна бшуу. Эмхидхэмэл гэмтэ ябадалтай тэмсэл шэнги иимэ орёо, хүшэр хүндэ зорилго гансал хуули ёhо сахидаг зургаануудай хүсөөр амжалтатайгаар шиидхэгдэжэ шадагдахагүй гэжэ мүн лэ тэмдэглэгдээ. Общество бухы hайн хүсэнүүдые нэгэдүүлхэ, арадай дружинануудые hэргээхэ, гэмтэ ябадалай ушар шалтагаануудые сараха, гурим журам эбдэхэ ябадалые hэргылхэ талаар бүхэли ехэ хэмжээнүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэй болоно.

Заседаниин түгэсхэлдэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. И. Рыжков үгэ хэлээ.

Заседаниин дүнгүүдээр тусхай тогтоол баталагдан абтаха юм. Тэрэниие олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ толилхоор хараалагдана.

(ТАСС).

«...гүүехэ Октябриин Социалис Революциин 73-дахи жэлэй ой тухай» КПСС-эй Центральна Комитедэй Секретариадай мэдүүлгэ

...түрэлтэнэй бүхэдэлхэйн ...шэнэ үе саг нээhэн ...Октябриин социалис ...иин илаhан сагhаа хой... ...үнгэрбэ. Эдэ бүхы ...совет коммунист... ...рынгөө арадтай, бүхы ...дээрэхи түрүү үзэлтэй ...найрамдалта хүсэнүүд... ...дэлхэйе революци... ...hөөр шэнэдхэлгын гай... ...үдэр, Совет гүрэнэй ...н үдэр гэжэ ноябриин ...дэрые заатагүй тэмдэг... ...байгаа. Гэбэшье мүнөө ...ороной зарим хото го... ...болон регионуудта бү... ...дэй энэ заншалhаа ар... ...нууд зэдэлдэг болон урагшагүйдэлгэнүүд ба зүришэлдөөнүүд байгаагүй юм аал?

...гүрэнэй нэрэ хүндые ...иимэрхүү уряанууд ...юун гэжэ хэлэжэ боло... ...Совет революциин гатал... ...гурбан жэлэй зам ...бэшэ байhан. Шэнэ бай... ...зохёолгодо түүхэтэ түй... ...ууд, хэтэдээ мүнхэ дай... ...баатаршалганууд, ара... ...эр хүндэ уйдхар га... ...ушарhан байха. Тэзд ...оронуудта революцион... ...дэлгэнүүдые бэелүүл... ...демократическа граж... ...общество тогтоолгодо

Манай общество дотор гүнзэгы ехэ хубилалтануудые хэхын, Соведүүдтэ дүүрэн засаг олгохо зорилгонуудые бэелүүлхын, мүнөөнэй ба ерээдүйн үетэндэ hайн ажабайдалай эрхэ нүхэсэлнүүдые байгуулхын тула КПСС эрид шууд тэмсэдэг.

Олон тоото бэшэгүүдэй, тогтоолнуудай, хандалгануудай авторнуудай hанаагаа зобожо байhые хубаалдаха зуураа, совет айл, бүлэ бүхэндэ тэмдэглэгдэдэг манай олон үндэhэ яhанай арадай ниитэ гүрэнэй гол hайндэрые болюулха али бүхы hэдэлгэнүүд хуули буса ба бүтэшэгүй гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Секретариат онсолон тэмдэглэнэ. Бүхы дэлхэй дээрэхи национальна hайндэрнүүд хадаа гүрэн түрэ, эрхэтэнэй нэрэ хүндэ, арадай патриотическа, түүхын ба соёлой ёhо заншалнууд гэhэн ойлгосонуудhаа таhаршагүй гээшэ. Октябрь хадаа имагтал совет арадай түйлалта байхаяа үни болинхой. Ниитэ хүн түрэлтэнэй үнэтэй сэнтэй баялиг болоhон социалис үг зорилгонуудай зохёохы арга боломжодо этигэдэг бүхы хүнүүдэй hайндэр тэрэ болонхой.

Арадай хүсэнүүдые элсүүлэн нэгэдүүлгын тэмдэг доро ойн баярай үдэрнүүдые үнгэргэхэ ёhотой гэжэ ленинскэ ёhо заншал hануулна. Манай общество дотор экономическа ехэ реформонуудай бэелүүлэгдэхэеэ, ниитэ союзна шэнэ хэлсээнэй баталагдахаяа байхада, бүгэдэ арадай, нацинууд хоорондын нэгэдэлгын энэ зорилго илангаяа шухала байна.

Имагтал энэ шатада ушар ёhо мэдэхэ, журамтай, эмхитэй байха, эрхэтэн ёhоной харюусалгаяа мэдэрхэ, эблэрхэ, ерээдүйдэ этигэхэ гээшэ шухала. Эдэ бүгэдэ барандаа hайндэрэй ойлгосо болоно гээшэ aaб даа. Шухала зорилгонуудые шиидхэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадаха, гатолhан замайнгаа удхые ойлгохо, бидэнэй урда тээ хүдэлhэн хүнүүдые ёhотойгоор ёhолон хүндэлхэ гээшэ тэрэнэй арюун удха болоно.

Гоё-гоё хооhон үгэнүүдые хэлэхые бидэ уряална бэшэбди. Ноябриин hайндэрэй сог залита шэнжые: тэрэнэй нэгэдүүлхы, энэрхы hайхан шэнжэтэй шэглэлые, hанаагаа нэгэдэлгын ба интернационализмын үзэлые үлөөхыетнай таанадые уряалнабди. Арсалдаануудые hүжэрөөнгүй, хүшэр хүндэ байдалые дабажа гаралгада, оюун ухаанай талаар нэгэдэлгэдэ ба экономическа дэбжэлтэдэ туhалха зэргэтэй. Манай олон үндэhэ яhатанай Эсэгэ орондо эдэ бүгэдэ тон хэрэгтэй.

hайндэрые эгээл элдэб янзаар үнгэргэжэ болохо. Баярай суглаануудые, жагсаалнуудые, митингнүүдые ба бусад хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэжэ болохо.

Бүгэдэ арадай, гүрэнэй манай гол hайндэрэй зохёон байгуулхы, нэгэдүүлхы удха шанарые бүхы хэмжээгээр дэмжэхые КПСС-эй Центральна Комитедэй Секретариат коммунистнуудта, партийнабэшэ хүнүүдтэ, политическэ бусад урасхалнуудай түлөөлэгшэдтэ, арадай засагай үг зорилгонуудые залан шууд баримталдаг бүхы хүнүүдтэ КПСС-эй Центральна Комитедэй Секретариат хандана.

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДЭЙ СЕКРЕТАРИАТ.

БУРЯАДАЙ АССР-эй АРБАН ХОЁРДОХИ ЗАРЛАЛАЙ ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ХОЁРДОХИ СЕССИИН НЭЭГДЭХЭ ТУХАЙ

Буряадай АССР-эй арбан хоёрдохи зарлалай Верховно Соведэй хоёрдохи сесси Соведүүдэй байшангай конференц-зал соо байгша оной октябриин 8-най үглөөнэй 10 сагта нээгдэхэ.

Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай районно болон городской бүлэгүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй зүблөөн Соведүүдэй байшангай конференц-зал соо байгша оной октябриин 8-да, үглөөнэй 9 саг 30 минутада болохо.

• • •

БУРЯАДАЙ АССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ АНХАРАЛДА

Буряадай АССР-эй арбан хоёрдохи зарлалай хоёрдохи сессидэ ерэhэн Буряадай АССР-эй арадай депутадууд Соведүүдэй байшангай гурбадахи дабхарай 408-дахи кабинет соо үглөөнэй 9 сагhаа 18 саг хүрэтэр бүридхэлдэ абтаха.

Сессиин нээгдэхэ үдэр, байгша оной октябриин 8-да, Соведүүдэй байшангай конференц-залай фойе соо үглөөнэй 8 сагhаа бүридхэлдэ абтаха.

...СССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДТЭ

...дадай амархада тааруу ...рэ байдал хангаха ба ...рин саг гамтай зү... ...үрэлхэ зорилгоор ама... ...үдэрые воскресениhээ, ...ин 11-hээ, пятницада, ...ной ноябриин 9-дэ бол... ...жэ СССР-эй Министр... ...Совет шиидхэбэ.

...союзай комитедүүдтэй ...предприятинууд бо... ...организацинуудай нояб... ...10-да хүдэлхэнь энэ тог... ...зүбшөөгдэнхэй. Нояб... 10-най хүдэлмэриие ...дай зүбшэhэнэй ёhоор, ...ондоо үдэр үгэлгөөр ...хоёр хэмжээнэй мүнгэн ...түлэлгөөр харюулагда... ...болохо. Хүдэлмэрилэгшын ...энэ үдэр жэл бүриинь ...нада нэмээгдэжэ боло... ...амаралтын үдэр... ...түлбэри шэнгээр энэ ...хүдэлмэри түлэгдэ...

ПРОГРАММЫЕНЬ АНХАРЖА, ТУhАЛАМЖАДАНЬ ХҮРТЭЕЛ

«Нигүүлэсхы сэдьхэлтэнэй поездын» Улаан-Үдэдэмнай дүтэлжэ ябаhан тухай, тэрэнэй ямар зорилготой тухай октябриин 6-да гараhан газетэ соогоо мэдээсээ hэмди.

Хэрбээ танай социальна туhаламжада гү, али хамгаалгада хэрэгтэй hаа, хэрбээ нигүүлэсхы сэдьхэлэй хүдэлөөндэ хабаадаха гэбэлтнай, тус орденой түлөөлэгшэд — арадай депутадууд, социальна хангалгын нютагай эмхинүүдэй хүдэлмэрилэгшэд, юристнүүд, хотын гүйсэдкомой болон профсоюзай обкомой хүдэлмэрилэгшэд таниие хүлеэн абаха гэбэл:

Орденой олониитые хүлеэн абаха газар хотын гүйсэдкомой 71-дэхи кабинет соо 15 часhаа 18 час хүрэтэр октябриин 8, 9-дэ үдэр бүри хүдэлхэ;

Гэр бүлэ соогоо, ажалша коллектив дотороо гү, али нүхэдэйнгөөшье дунда сэдьхэлээ зобоhон, орёо хүшэр харилсаатай болонхой hаа, элдэб хэрэггүй заншалhаа hалаха гэбэл, дүршэл ехэтэй психологуудта хандаха аргатай байхат. Эдэ мэргэжэлтэд танда хэнэйшье мэдэхэгүйгөөр, тон нюусаар туhалха байна;

Этигэл найдалай кабинет үглөөнэй 10 часhаа 13 час, 15-hаа 18 час хүрэтэр иимэ адресаар хүдэлхэ: **Сүхэ-Баатарай нэрэмжэтэ үйлсэ, 7, ВЛКСМ-эй реском, 206-дахи таhалга; телефон 2-33-69.**

Регионууд хоорондын бизнес-клуб Политическэ гэгээрэлэй байшангай бага зал соо хүдэлхэ.

Октябриин 8-да 15 часhаа 19 час хүрэтэр.

Октябриин 9-дэ 11 часhаа 14 час хүрэтэр. Тус клубай программада юун ороноб гэхэдэ:

— элдэб нөөсэнүүдээр андалдаан, худалдаа наймаан;

— коммерческэ ажал ябуулгын бүхы шэглэлээр зүбшөөл үгэлгэ болон хариин оронуудаар партнернуудые бэдэрэлгэ;

— бүтээн гаргагшын продукци тухайгаа соносхоhон мэдээсэлнүүд;

— элдэб эд бараанай болон хангалгын талаар дэлхэйн болон регионой энэ сэнгүүд тушаа мэдээсэлнүүд;

— фирменнэ худалдаа наймаа болон түлөөлэлгэ эмхидхэлгэ;

— бизнес-клубай мэдээсэлэй албан;

телефон 2-29-06, 2-80-58.

Буряадай гүрэнэй Х. Намсараевай нэрэмжэтэ академическэ драмын театрай байшан соо октябриин 8-най 19 часта тэдхэмжэ үзүүлгын үдэшэ үнгэргэгдэхэ. «Нигүүлэсхы сэдьхэлтэнэй поездын» зохёохы коллективүүд, Буряадай АССР-эй искусствын мастернууд тэрэ үдэшэдэ хабаадаха. Театрай кассануудhаа билет абахада болохо.

Октябриин 9-нэй 16 часта «Текстильщик» гэжэ соёлой байшан соо психотерапевт Александр Геннадьевич Данилин (Москва) экстрасенсорнэ терапиин сеанс үгэхэ.

Эндэ орохо биледүүд «Текстильщигэй» кассада наймаалагдаха.

ЭМХИДХЭЛЭЙ КОМИТЕТ.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ

Арадай эрдэм hуралсалай талаар аша габьяатай байhанайнь түлөө республикын Верховно Соведэй Президиум **«Буряадай АССР-эй hургуулиин габьяата багша»** гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдые олгохо гэбэл:

Батуев Дамба Пинхузаевичта — Хурамхаанай районой Дэрээнэй дунда hургуулиин багша.

Доноев Аюша Жаповичта — Захааминай районой Шара-Азаргын дунда hургуулиин багша.

Дугаров Дымбрыл Дугаровичта — Хориин районой Хориин дунда hургуулиин багша.

Колесова Мария Александроанада — Улаан-Үдэ хотын техническэ мэргэжэл олгодог 61-дэхи училищиин багша.

Марказова Клара Леонтьевнада — Улаан-Үдын багшанарай 2-дохи училищиин багша.

Рыбдылов Балдан-Доржи Базаровичта — Хэжэнгын районой техническэ мэргэжэл олгодог хүдөөгэй 35-дахи училищиин директор.

Степанов Виктор Александровичта — Түнхэнэй районой Хэрэнэй интернат hургуулиин директор.

Тихонова Галина Игнатьевнада — Улаан-Үдын түмэр замай транспортын техникумэй багша.

Усатенко Людмила Семеновнада — Кабанскын районой техническэ мэргэжэл олгодог Каменскын хүдөөгэй 4-дэхи училищиин hуралсалай таhагые даагша.

Усольцева Юлия Яковлевнада — Улаан-Үдын техническэ мэргэжэл олгодог 13-дахи училищиин директорэй орлогшо.

Устьянцева Тамара Николаевнада — Улаан-Үдэ хотын арадай депутадуудай Железнодорожно районно Соведэй гүйсэдкомой арадай эрдэм hуралсалай таhагай методкабинедые даагша.

Федотова Елена Ермолаевнада — Улаан-Үдэ хотын 14-дэхи дунда hургуулиин директор.

Филимонова Вера Григорьевнада — Улаан-Үдэ хотын техническэ мэргэжэл олгодог 23-дахи училищиин багша.

Цырендоржиева Екатерина Надмитовнада—арадай депутадуудай Загарайн районно Соведэй гүйсэдкомой арадай эрдэм hуралсалай таhагай мэргэжэлтэ.

Чиркина Динарида Яковлевнада — Ивалгын районой Ивалгын дунда hургуулиин багша.

Юсупов Иван Магдеевичта — Бэшүүрэй районой Бэшүүрэй 1-дэхи дунда hургуулиин багша.

• • •

Ургажа ябаа залуу үетэниие hургалга ба хүмүүжүүлгэдэ амжалта түйлаhанайнь түлөө Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаа гэбэл:

Белых Нина Геннадьевнае — Бэшүүрэй районой Бэшүүрэй 2-дохи дунда hургуулиин багша.

Болотникова Вера Ивановнае — Тарбагатайн районой Тарбагатайн дунда hургуулиин багша.

Горох Александр Васильевичые — Улаан-Үдэ хотын техническэ мэргэжэл олгодог 2-дохи училищиин фотостудиие хүтэлбэрилэгшэ.

Дамбаева Цырегма Цыренбазаровнае — Хэжэнгын районой Ушхайтын хүсэд бэшэ дунда hургуулиин багша.

Дарибазарова Цырен-Ханда Ринчиновнае — Яруунын районой Үльдэргын ясли-садай хүмүүжүүлэгшэ.

Ильин Спас Прокопьевичые — Улаан-Үдэ хотын техническэ мэргэжэл олгодог 7-дохи училищиин багша.

Козленко Зоя Николаевнае — Хориин районой техническэ мэргэжэл олгодог хүдөөгэй 37-дохи училищиин багша.

Петров Анатолий Семёновичые — Улаан-Үдэ хотын 49-дэхи дунда hургуулиин багша.

Петров Гарма Ипатьевичые — Улаан-Үдэ хотын техническэ мэргэжэл олгодог 6-дахи училищиин багша.

Силина Татьяна Георгиевнае — Загарайн районой Заиграево посёлогой хүүгэдэй 2-дохи саадай хүмүүжүүлэгшэ.

Тимофеева Мария Андреевнае — Улаан-Үдэ хотын 52-дохи дунда hургуулиин багша.

• • •

Арадай ажахыда мэргэжэлтэй хүдэлмэришэдые бэлдэлгэдэ габьяатай байhанайнь түлөө республикын Верховно Соведэй Президиум **«Буряадай АССР-эй техническэ мэргэжэлэй hуралсалай мастер»** гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо гэбэл:

Адикаев Николай Михайловичта — Сэлэнгын районой техническэ мэргэжэл олгодог хүдөөгэй 26-дахи училищиин багша.

Батурина Раиса Филипповнада — Улаан-Үдэ хотын техническэ мэргэжэл олгодог 9-дэхи училищиин үйлэдбэриин hуралсалай мастер.

Супоне Иван Александровичта — Улаан-Үдэ хотын техническэ мэргэжэл олгодог 2-дохи училищиин директорэй орлогшо.

• • •

Финансова экономическа хүдэлмэриин талаар аша габьяатай байhанайнь түлөө республикын Верховно Соведэй Президиум арадай депутадуудай Түнхэнэй районно Соведэй гүйсэдкомой арадай эрдэм hуралсалай таhагай томодхогдоhон бухгалтериин ахамад бухгалтер **Томилова** Галина Ивановнада **«Буряадай АССР-эй габьяата экономист»** гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

Районно партийна конференцинүүд

ШЭЛЭН АБАХА, БЭХИЖҮҮЛХЭ, ХҮМҮҮЖҮҮЛХЭ

«...Орон дотор тохёолдоһон экономикын шахардуу байдал ниитын ажабайдалай зүришэлдөөнүүдые улам һүжэрөөнэ. Имэ шахардуу байдалда зарим коммунистнууд маргана, тээлмэрдэнэ. Коммунизмдэ эсэргүү добтолгонуудай, В. И. Ленинэй нэрэ, дурасхаалые доромжолхо гэһэн һэдэлгэнүүдэй нүлөөндэ ороһон нүгөөдэ зариманиинь хараа шэглэлээ алданад. Партийна комитедүүдэй, эхин организацинуудай дайшалхы үүргэнь доошолно. Ажал ябуулгын тодорхой шэглэл алдагдана. Тоосото-һунгалтын кампани энэ үзэгдэлые эрид дабажа, манай хэрэгэй зүб байһые харуулха уялгатай»,— гээд КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь С. Л. Гатапов тоосоото элидхэлээ эхилнэ.

— Элидхэл дотор РСФСР-эй Компартиин ЦК-гай Политбюрогой России Федерациин партийна эхин организацинуудта, бүхы коммунистнуудта хандаһан Хандалга дэмы дурдагдаа бэшэ. Энэ хадаа бидэнэй үдэр бүриин хүдэлмэридэ хабаатай, манай район дотор үзэгдэдэг дутуу дундые шүүмжэлхы ёһоор хаража, сэгнэжэ, усадхаха эрилтэ табина гээшэ.

Районой ажахынуудай предприятинуудай партийна организацинуудай тоосоото-һунгалтын суглаанууд болоһо дүүрэбэ. Коммунист суглаан дээрээ партийна организациингаа ябуулдаг хүдэлмэри хаража, шүүмжэлжэ үзэхэдөө, дутуу зүйлнүүдээ зайсуулха, ёһотоор хүтэлбэрилхэ, һайжаруулха тухай өөһэд өөһэдынгөө һанамжа, дурадхалнуудые оруулһан, хэлэһэн байха юм. Үгэ хэлэһэн үниинэй «коммунистнууд парти тухайгаа һанаата болоһо, тэрэнэй хуби заяанда гол анхаралаа хандуулһан байна. Эхэньшье ойлгосотой. Юуб гэхэдэ, партиин хэрэг шугамые буруу ойлгоһон гү, али элдэб эсын нүлөөндэ ороһон зарим гэшүүд зүб мүрөө алдажа эхилһэниинь харамтай. Бидэнэр коммунистнууд мүнөөдэрһөө партиингаа зэргые бэхижүүлхэ шухала удха шанартай, холын хараатай программа зохёохые оролдохо, КПСС-эй XXVIII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө тэмсэхэ болонобди,— гээд, нүхэр Гатапов үгөө үргэлжэлүүлбэ.

Районой коммунистнууд КПСС-эй XXVIII съездын материалнуудые, партиин шэнэ Устав болон экономикын шэнэ реформо ажабайдалдаа нэбтэрүүлхэ зорилго урдаа табиһан байха юм. Энээнһээ уламжалан, районой коммунистнууд даажа байһан участогууд дээрээ һайн үрэ дүнгүүдые түйлахын түлөө оролдоно. Жэшээнь, районой колхоз, совхозуудай һүүлэй хоёр жэлэй туршада хэһэн, бүтээһэн үйлэ хэрэгүүдые хаража үзэхэдэ, һайн тээшээ хүгжэжэ эхилээ. Партийна организациин оролдолгын ашаар экономикын шэнэ гурим һайнаар нэбтэрүүлэгдэнэ. Мүнөө ажахынуудта гол түлэб арендно коллективүүд байгуулагдаа. Энэмнай өөрыгөө һайн талаһаа харуулжа эхилээ.

Колхоз, совхозуудай ажалшад хүдөө ажахын продукци ехээр үйлдбэрилдэг болоходоо, ямар һалбари ашаг үрэ ехээр үгэнэб гэжэ тооложо һураа. Эндэһээ уламжалан, өөһэдөө ёһотой эзэн болоһо ябаһанаа ойлгожо захалаа. Районой бүхы ажахынууд тогтууритай баян ургаса хуряажа абана. Энэнь бидэнэрые урмашуулна. Хэнэйтнайшье мэдэһээр, жэл бүри баян таряан, огородой эдеэн хуряагдажа эбтадаг болоо. Тиигэжэ район гүрэндэ таряа, овощ, мяха тушааха түсэбүүдээ сүм дүүргэнэ. Байгшашье ондо гүрэндэ таряа, овощ, мяха тушааха түсэбүү үлүүлэн дүүргэгдэхээр хараалагдана. Тиихэдэ байгша ондо район бүхыдөө үнеэн бүриһөө 2000 литр һү һааха дабаа дабаха зорилго урдаа табина. Эдэ бүгэдэ хадаа районой партийна организациин коммунистнуудай эмхидхэжэ, ударидажа ябаһан, хэндэшье обёорогдонгүй үнгэрдэг орёо асуудалнуудай нэгэн болоно гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ.

Арадай депутадуудай Баян-Голой сельскэ Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ Д. О. Сангалиев иигэжэ хэлэбэ:

— Гурбан асуудалда танай анхарал хандуулха хүсэлэнтэйб. Районой томо ажахынуудай нэгэн болохо Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой парткомой секретаряар хэдэн жэлэй туршада хүдэлөө һэм. Тиихэдээ малай үбэлжэлгэ, таряа тарилгын, үбһэ, тэжээл, таряа хуряалгын кампанинуудай эхилхэ, үнгэргэгдэхэдэ, бидэнэр үдэр һүниие мэдэнгүй, эдэнэртэйгээ суг хамта ябажа, үдэр бүриингөө даабари үлүүлэн дүүргэхэ хэрэгтэнь уряалдаг, социалис мүрысөө эмхидхэдэг, эрхимлэгшэдые урмашуулдаг, ханын газетэ гаргадаг, уряа лозунгнуудые бэшэдэг байгаабди. Харин мүнөө... юун болоно гээшэб. Харахада, зарим партийна организацинуудай секретарьнууд эдэ бүгэдые һанаа амарханаар, минии хэрэг бэшэ гэһэншүүгээр хүдэлмэриеэ эрхилнэ. Партийна хүтэлбэрилэгшэдһээ, илангаяа райкомой үзэл сурталай хүдэлмэрилэгшэдһөө хэншье энэ уялга, үүргыень буляажа эбээгүй, харин хүндэ хүшэр сагта арад зоной дунда ябажа, ойлгууламжын хүдэлмэри бүри эдэбхитэй болгохо байгаа. Хоёрдохёорнь гэхэдэ, мүнөө ажалай эмхидхэлэй бүхы хүдэлмэри Соведүүдтэ даалгаха гэнэбди. Соведүүд энээниие абаха, хүтэлбэрилхэ болоходоо, юушье үгы, хооһон. Эдэ бүгэдэдэ анхарал хэрэгтэй. Газарай, зэериин, байгаалиин, ажалай барагдашагүй баялигууд болон бусад тухай бодото хуулинууд үгы. Өөһэдөө өөһэдыгөө хангаха, гаргашаяа харюулха гуримда ороходоо олохо олзо оршо, хэгдэхэ гараша тухай бюджет зохёохо даабари һаяхан бидэнэртэ үгтэбэ. Харин бидэнэр эдэ бүгэдээ хаанаһаа, тэнгэриһээ абажа табиха болоно гүбди? Гурбадахинь, мүнөө үедэ партиин хуби заяан бидэнэрэй һанаа зобооно. Саашадаа партиин үүргэ яагаад үргэхэ болонобибди? Бидэнэртэ хамаагүй, хэншье нэгэдэхи секретаряар һунгагдаг. Зүгөөр хүдөө ажахын шэглэлтэй район һэн тула хүдөө ажахын һалбари һайн мэдэхэ мэргэжэлтэн байха ёһотой. Мүнөө партиин райкомой нэгэдэхи секретаряар хүдэлһэн С. Л. Гатапов дүршэл баянтай, хүдөө ажахын мэргэжэлтэн. Тиимэһээ нүхэр Гатапозые үлөөхэ гэһэн дурадхал оруулнаб.

— Минии хэлэхэ юумэн гэхэдэ, оршон тойронхи байгаалиингаа баялигые хамгаалха хэрэгтэ һанаата болохол байгаабди. Һүүлэй үедэ район дотор энэ талаар юуншье хэгдэнэгүй. Байгаали хамгаалха районой бүлгэмые арадай депутадуудай районно Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. И. Белошапкин хүтэлбэрилхэ, ударидаха ёһотой аад, юушье хэнэгүй. Сэхыень хэлэхэдэ, хорёод жэлэй урда тээ байгаали муудаба, энэ тэрэ хорото бодосууд эндэ тэндэ хаягдаба гэжэ хэншье хэлэдэггүй, мэдэхэшьегүй байгаабди. Мүнөө юун болоно гээшэб? Техникын элбэгжэһэнэй, химическэ бодосуудые үлэмжэ ехээр хэрэглэһэн сагһаа эхилжэ, хаа хаанагүй оршон тойронхи байгаалиин баялиг муудажа, хорожо захалаа.

Партиин XXVIII съездын шиидхэбэри, резолюцинууд соо орон доторнай хэтэрмэ үлүүгээр аашалжа эхилһэн хонжоо наймаашад, архиншадай, гүрэнэй, ажалай журам эбдэгшэдэй олошорһон тухай хэлэгдээ һэн. Энэ талаар манай райондо юун хэгдэнэб? Үгэ хэлэһэн делегадууд энээн тухай тобоймо баримтануудые хэлээ гээшэ. Һүүлэй үедэ үзэл сурталай хүдэлмэри хараа байса муудажа эхилээ. Эндэ райкомой хүдэлмэрилэгшэд Ц. Ц. Аюшеев, В. В. Шагдурова, В. Э. Гармаев, А. В. Цыдыпов болон бусад өөһэдынгөө нангин уялгада хайша хэрэгээр хандана. Манай совхозой 6 гэшүүн партиһаа гаража ошобо. Эдэнэртэй хэн хөөрэлдэжэ, ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулааб? Энээниие хэншье ухаан бодолдоо оруулаагүй,— гэжэ Баргажанай совхозой директор Н. Д. Шелковников шүүмжэлбэ.

Конференци дээрэ үгэ хэлэһэн делегадууд — районой «Агропромэнерго» нэгэдэлэй начальник В. Н. Люберский, Баргажанай дунда һургуулиин багша С. А. Филиппов, арадай депутадуудай Баргажанай поселково Соведэй түрүүлэгшэ Л. П. Балуев, ВЛКСМ-эй Баргажанай райкомой нэгэдэхи секретарь А. Ц. Абидуев болон бусад үгэ хэлэхэдээ, райкомой аппарат сомор болгожо, һайн кадрнуудаар бэхижүүлхэ, хүдэлмэреэ һайжаруулха, ажалша коллективүүдтэ таһалгаряагүй ябажа, парти, орон, республика дотороо болоһо байһан һонинтой, саашанхи зорилгонууд тухайгаа дүтөөр танилсуулжа байха тухайнь тон зүбөөр һанамжалаа.

Конференциин делегадууд КПСС-эй райкомой хүдэлмэридэ хангалтатай гэһэн сэгнэлтэ үгэбэ.

Конференциин хүдэлмэридэ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ С. Н. Булдаев хабаадалсажа, дэлгэрэнгы үгэ хэлээ.

Һунгалтын дүнгөөр **С. Л. Гатапов**, олоной дуу абажа, КПСС-эй Баргажанай райкомой нэгэдэхи секретаряар дахинаа һунгагдаа.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ,
манай тусхай корр.

ДЭЛГҮҮР, ХАРИЛСААНУУД, ЭРХЭНҮҮД

«РСФСР-эй ба автономито республиканууд экономическа талаараа бэеэ даанги байлгын асуудалнууд» гэһэн темээр научно-практическа конференци һая үнгэргэгдэбэ. Буряадай эрдэмэй түбэй үүсхэлээр тус конференци эмхидхэгдээ, хүдэлмэридэнь автономито республиканууд, хизаарнуудай, областьнуудай түлөөлэгшэд, СССР-эй Наукануудай академиин Экономикын, мүн Алас Дурна зүгэй институдуудай хүдэлмэрилэгшэд хабаадаа.

Хоёр үдэрэй туршада хори гаран элидхэл шагнагдажа, һанамжануудаа хубаалдалга эдэбхитэй байгаа.

«Национальна гүрэн түрэ ба национальна республикануудай экономическа дулдыданги байдал» гэһэн элидхэл экономикын эрдэмэй кандидат, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ С. Н. Булдаев хэбэ. Экономическа хүсэ шадалтай, байгаалиин нөөсэнүүдтэй аад, түбэй албан зургаануудай заабаряар байһан манай республика өөһэдынгөө мүнгэ зөөреэр социальна хүгжэлтын асуудалнуудые шиидхэхэ аргагүй байгаа. Тиимэһээл ажабайдалай хэмжээе харуулһан олонхи дүнгүүдээр РСФСР дотор 60-дахи, 70-дахи һууринуудые эзэлнэ. Экономическа, социальна асуудалнуудай түбһөө шиидхэлгые саашадаа тэсэхын аргагүй. Тиимэһээ экономическа дулдыданги бэшэ байдал хэрэгтэй. Энээнэй тулада өөһэдын национальна баялиг монда бии—газар, нөөсэ баялигуудынь, ой модон, үнэтэ арһан, алтан... Эдэ бүгэдээ өөһэдөө гамтайгаар хэрэглээ һаа, нилээн ехэ ашаг олзо абтаха гэжэ нүхэр Булдаев тобшолбо.

«Түб — РСФСР — автономито республика» гэһэн хоорондын харилсаан үндэһөөрөө хубилгагдаха ёһотой. Буряадай АССР, бусад автономинуудтал адли, республикын формальна түхэл шэнжэнүүдтэй юм. Энэнь бусад республикануудтай харилсахадань һаалта болоно. РСФСР-эй ба СССР-эй бүридэлһөө гараха гэһэн бэшэ, харин гүрэнэй дулдыданги бэшэ байдалтай болохо, политическэ, экономическа ба национальна талаар бэеэ даангяар хүгжэхэ арга Буряадта олгогдохо ёһотой. Буряадай, мүн Федерациин бусадшье субъектнүүдэй иимэл зам шэлээ һаа, юрэнхыдөө РСФСР ба ССР Союз дулдыданги бэшэ байдалаа бүри мүһэн олохо эрхэтэй болоно.

Гүрэнэй дулдыданги бэшэ байдалтай болоходоо, арад зон бүрин эрхэтэ байлгые ёһотоор түйлаха, өөһэдөө өөһэдынгөө хүгжэлтын зам тодорхойлхо, газар дэбисхэртэ ба оршон байдалда, хэлэ, соёл, ёһо заншал хүгжөөлгэдэ ёһотой эзэд болохо аргатай. Энэ ушарта Буряад орон автономито республика гэһэн ойлгосоһоо холодохо. Дулдыданги бэшэ гүрэнэй статус Буряадта олгогдохо, бусад республикануудтай харилсахадаа, хэлсээнүүдтэ, зүбшэлгэнүүдтэ үндэһэлхэ, өөһэдын засаг түрэ өөрын дэбисхэр дээрэ бүри мүһэн мэдэрэгдэхэ ёһотой (РСФСР-эй ба СССР-эй мэдэлдэ һайн дураараа үгтэһэн эрхэнүүдһээ бэшэниинь). Гэхэ зуура Буряад орон гүрэнэй-эрхэтэ байгууламжаяа бэеэ даангяар тодорхойлхо, гүрэнэй өөрын һүлдэ тэмдэгүүд — гербтэй, тугтай, гимнтэй болохо зэргэтэй гэжэ элидхэлшэ тоолоно.

Экономическа байдалда тэрэ онсо анхарба. Дэлгүүрэй үедэ хиналта-гуримшуулгын гол уялганууд республикануудай экономическа хүтэлбэрилгын органуудта тудаха ёһотой. Ямар эрхэнүүд республикада олгогдохоб? Ниитэ федеративна органуудта ямар уялгануудые дамжуулан үгэхэб гэжэ өөһэдөө шиидхэхэ; автономно республикынгаа хэмжээндэ гүрэнэй зөөриин хэмжээе тодорхойлхо; түбэй республиканска мүнгэ зөөриин фонд бэеэ даангяар, дулдыданги бэшээр бүридхэхэ ба гаргашалха, республикаһаа гадуур ССР Союздашье, хилын саанашье зөөритэй байха; нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын органуудай ажал ябуулгые бэеэ даангяар гуримшуулха. Гэхэһээ эхилээд хори гаран тусгаар иимэ эрхэнүүдые элидхэлшэ тодорхойлон зааба.

Эдэ бодомжонууд соо юрэл Буряадай бэшэ, харин гүрэнэй байгууламжын мүнөөдэрэй шэглэлнүүд харагдажа үзэгдөө. Дэлгүүрэй ажахын үедэ арадуудай адли тэгшэ байлга, бэе бэедээ эша туһатайгаар харилсалга тон шухаг. Имэ юумэн имагтал конфедеративна союзай эрхэ байдалда боломжотой гэбэ. Юрэнхыдөө, гансал засаг түрэ баригшын бэшэ, харин эрдэмтын харааһаа, теоретическэ үндэһэтэйгөөр энэ элидхэлээ С. Н. Булдаевай бэлдэһэниинь һайшаалтай гэжэ ажагламаар бэлэй.

«РСФСР-эй дулдыданги бэшэ байдалай шухаг асуудалнууд» гэһэн темээр Экономикын институдай таһагые даагша С. Д. Валентей үгэ хэлэбэ. Дулдыданги бэшэ байдалтай республикануудые байгуулха гээ һаа, нютагай ба гүрэнэй хүтэлбэриин хоорондохи тааралдал хангаха хэрэгтэй гэбэ. Автономиие союзна статустай болгохые зариман дурадхана. Үгышьэ һаа, өөрынгөө дэбисхэр соо хизаарлаха гэһэн һанамжа ороно. Энэ ушарта ажахын холбоонууд таһарха, мүнгэн һангай эрьесэдэ һаад болохо. Национальна шэнжээр экономикоёо хубаарилгада хүрэжэ магадбди. Энэ хоёр замай алинииньшье таагүй. Тиимэһээ өөрын нэгэ модель дурадханаб гэбэ нүхэр Валентей. Федераци үлөөгдэхэ ёһотой. Союзна республикын, мүн Холбоото Штадуудай модель байгууламжадаа хэрэглээ һаа, ямар бэ? Тэрэ зандань бэшэ ааб даа, өөрынгөө эрхэ байдалда тааруугаар. Нэгэ адли дэбисхэртэй, Штадуудтал мэтээр хубаарилагдаһан газартай болоод, саашанхииень бодомжолжо үзэмөөр гэһэн С. Д. Валентейн хараа бодомжые суглааргашадай олониинь гүйсэд ойлгонгүй үлөө гэжэ эли һэн. Һанамжаяа тодо болгохысонь асуудалай зал сооһоо табигдабашье, тэрэ дэгэд дээхэнүүр харюу үгөө.

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ, экономикын эрдэмэй кандидат В. Б. Саганов удаан үгэ хэлэхэдээ, национально-гүрэнэй байгууламжаяа тааруугаар эмхидхэхэ гэбэл, түрүүшын ээлжээндэ иимэ зүйлнүүдтэ анхарха гэбэ: республикын арадай ажахын комплекс, эзэсэй продукци өөһэдөө хэрэглэлгэ, эд зөөриин түхэл бүрилдүүлгэ, коммунальна ажахы, гадаадын экономическа ябуулга... Эндэхи хүгжэлтэ өөрсэ онсо шэнжэтэй байха. Юуб гэбэл, бүхы предприятинууд сооһоо союзна мэдэлэйхи—49, союзна-республиканска—46, оройдоол 5 процентнь нютагай удхатай предприятинууд болоно.

Һэльбэн шэнэдхэлгэдэ мүнгэ зөөри гүрэнэй зүгһөө һомологдохо ёһотой. Бүд, арһа гэхэ мэтээ эндээ үлөөжэ, нютагай бюджедтэ оруулха, Байгал далайн оршониие хараада абан үйлэдбэри хүгжөөхэ тушаа нүхэр Саганов тогтоо. Хүнгэн, модо болбосоруулгын, минерально-түүхэй эд ашаглалгын, барилгын материалнуудай, хүдөө ажахын машинануудай, бүйлуулан болбосоруулгын һалбаринуудай талаар онсо өөрын зорилгонууд бии.

Дэлгүүрэй харилсаануудай үедэ хүдөө ажахы ямар байхаб? Эндэ промышленна сектор хүгжөөгдэхэ ёһотой гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ. Эд зөөриин олон түхэл янзаар, газар эдлүүрилхэ, ашаглаха шэнэ аргануудаар, үйлэдбэриин хубилһан харилсаануудаар шахардуу байдалһаа гаража боломоор. Бага предприятинууд тон шухаг: мяханай комбинадууд, кондитерскэ цехүүд.

РСФСР-эй регионална экономикын таһагые даагша А. А. Адамеску автономито республикануудай экономикын комплексно хүгжэлтэ тушаа үгэ хэлэхэдээ, АПК-гай зорилгонуудта, бага предприятинуудай үүргэдэ онсо тогтоо.

Яхадай АССР-эй Госпланай түлөөлэгшэ Л. П. Аргунова удхатай хөөрөөгөөр һонирхуулба. Яхадай АССР-эй бэеэ даанги байлгые бүридхэлгын онсо шэнжэнүүдтэ, арга замуудта тогтоходоо, гурбан жэлэй туршада дулдыданги бэшэ байдалда орохын тула бэлэдхэл ябуулаабди гэбэ. Байгаалиин нөөсэнүүдэй, алтанай, алмазай үнэ сэнгүүд доогуур зандаа, олон предприятинууд гарзада оронхой. Тэрэ тоодо «Якутзолото» оролсоно. Иимэ предприятинуудые шэнжэлжэ үзэхэдэ, транспортна гаргашаһаа, хойто зүгэй нэмэлтэнүүдһээ болоһо гарзада унана. Һүүлэй гурба-дүрбэн һарын туршада экономико урданайхиһаа бүри доройтоо. Гэбэ ябабашье, хэды орёо бэрхэтэй байдалай тохёолдобошье, Яхадай АССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ республикын дулдыданги бэшэ байдал һая соносхогдобо.

Конференциин хоёрдохи үдэртэ республикын Министрнүүдэй Соведэй найдалгата, Италиин түлөөлэгшэ синьорина Клаудио Годинья илангаяа удхатай үгэ хэлээ.

— Гадаадын экономическа харилсаануудые хүгжөөлгэдэ мүнгэн дуталдана, гэбэшье урмаа хухараад, энээнээ орхилтогүй. Ерээдүйдэ хэрэгтэй. Жэл хахадай туршада хилын саанахи гүрэнүүдтэй сэхэ харилсаанда гараха туршалга үнгэргөөбди. Нилээн туһатай гэжэ элирээ. Нэгэ жэшээ. Түбэй ёһоор хилын саанаһаа абтаһан оньһон техникэ предприятида заримдаа таарадаггүй, харин сэхэ уулзажа, хэлсээ һаа, иимэ юумэн ушардаггүй. Урданайхиһаа хүнгэнөөр холбоо тогтоохо эргын бии болоһондо фирмэнүүдэй түлөөлэгшэд баяртай,— гэжэ Клаудио Годинья тэмдэглээд, саашань үгөө иигэжэ үргэлжэлүүлбэ.— Кадрнуудые бэлдэлгэ тон шухаг. Дэлгүүрэй экономикын гуримуудта найдаад һууһанай хэрэггүй. 100 мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд ерэхэ жэлдэ Итали эльгээгдэжэ, тэндэ һуралсал гараха юм.

Залһаа асуудал:

— Синьорина Клаудио Годинья, иимэ ядуу тулюур байдалда дэлгүүртэ оролгомнай ямар гээшэб?

К. Годинья:

— Хэрбээ дэлгүүртэ орохогүймнай гээд, шархаад байгаа һаа, нэгэ дороо хүдэлсэгүй сарсаһантай адли. Эд бараанай, мүнгэ зөөриин эрьесэгүйгөөр хүгжэлтэ үгы ха юм.

Ямар нэгэн асуудалаар хэдэн ондоо һанамжанууд бии байба, арсалдаанууд гараба. Жэшээлбэл, экономикын институдай научна хүдэлмэрилэгшэ А. В. Виленскиин түбэй хүтэлбэрилгын гуримай эрхэ байдалда дэлгүүртэ орохо ёһотойбди, уялга ба эрхэнүүд Россин Федерациин зүгһөө хубаарилагдаха зэргэтэй гэжэ баталаа һаань, Улаан-Үдын авиационно нэгэдэлэй генеральна директор Ю. Н. Кравцов иигэжэ буруушааба: «Эрдэмэй түлөөлэгшэдтэй энэ асуудалаар яашье зүбшэхэгүй байнаб. Түбэй харууһанһаа гараха ёһотойбди гэжэ эрмэлзэхэдэмнай, бидэнии һ
уряалхадаа яана гээшэб? М
манда юун хэрэгтэйб? Э
мическэ талаар хара
ралга (эгоизм), эконом
автономи хэрэгтэй
наб. Энэл ушарта доро
нөөсэнүүдээ элирүүлхэ,
гүрэнөө бүхэли хамжа
үлөөхэ аргатайбди. Хүг
дые баталан абалга тон
болоод байна. Бэлэ
Хуули нэн түрүүлэн
Росситай, ССР Союзтай
нүүдые яагаад баталаабди
энээн тухай мүнөөдэр
Экономическэ талаар
холодолго экономическэ
номитой зохидхоо эд

Үндэһэ яһатанай хоо
харилсаанай хүгжэлт
хай Буряадай
түбэй Президиумэй
лэгшэ В. Ц. Найдаков
дын экономическа хол
дэй талаар РСФСР-эй
денги бэшэ байлга
элидхэл Гүрэнэй гадаа
номическа комиссиин түр
шэ И. П. Барабанов,
регионална ажахые
шуулгын асуудалнууд
ративна хэлсээн тухай
темэнүүдээр Алас-Дурна
институдай түлөөлэгшэ
Капралов, В. М. Бухе
таарай АССР-эй
ба экономическа бэе
байлгын асуудалнууд
Казаниин научна түбэй
мэрилэгшэ В. А. Попов
бусадшье богони элид
дээсэлнүүдые хэбэ.

Конференциин
тусхай рекомендаци-
нууд абтаа. РСФСР-эй
тивна хэлсээе батал
талаар, мүн автономит
бликануудай, хизаар,
нуудай хоорондохи
най гол ёһонуудай
радхалнууд эндэ оруу

Федеративна хэлсэ
тар автономито республ
дай, хизаарнуудай, обла
дай хоорондо саг зуур
сэн байха ёһотой гэж
хэбаадагшад тоолобо,
дээ иимэ гуримууд са
ёһотой.

— Промышленно ба
ажахын продукци эль
учна холбоонуудай,
андалдалгын ба бусад
лаар анхан эбтаһан
дые жэншэдгүй бэелүү

— Ямар нэгэн нугаа
гууламжын газар
обтолгоһоо арсаха.

Мүнөө үедэ удаан
Федеративна хэлсээ
тула политическэ, экон
ска ба эмхидхэлэй
дал таарамжагүй. Росс
дерациин нэгэ адли
дулдыданги бэшэ рес
нуудые байгуулхын
лээн саг хэрэгтэй. Т
мүнөө Саг зуурын хэл
талхэ шухала гэжэ ко
цидэ хабаадагшад
эмяраа хэблэгдэһэн
сээ олоной һонорто

Г. ДА...
манай ...

Челябинска тракторна заводой коллектив Т-170 түхэлэй шэнэ трактор бүтээжэ захалба. Тоһо, түлишэ багаар гаргашалдагаараа, мүн олон янзын оньһон түхеэрэлгэнүүдые шагтагалха аргатай байһаараа энэ трактор урда маркынхиһаа онсо илгарна. Ушар иимэһээ шэнэ маркын энэ трактор хүдөө ажахыда, барилгада, мүн ашагта малтамалнуудые ашаглалгада үргэнөөр хэрэглэгдэхэ болоно.

Т-170 түхэлэй трактор зохёоһон конструкторнууд СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй шанда зууршалагдаба.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: шэнэ маркын тракторнууд захилшадта ябуулагдахаяа ашагдажа байна.

ТАСС-ай фотохронико.

Үнеэн бүриһөө 2500 килограмм һү һаахын түлөө

ҮҮЛТЭРЫЕНЬ ҺАЙЖАРУУЛХА ГЭЭ ҺА...

Һүүлэй жэлнүүдтэ үхэрнүүдэй үүлтэр һайжаруулха, ашаг шэмэ ехэтэй мал олон болгохо талаар бэелүүлэгдэжэ байһан хүдэлмэриин эшаар республикын ажахынуудта үнеэдэй һү һаали зарим тэды дээшэлүүлэгдэжэ байна. Жэшээнь, дүрбэ-табан жэлэй саана колхоз, совхозуудтай үнеэн бүриһөө жэлдээ 1900 хүрэхэгүй килограмм һүн һаагдадаг һаань, байгша ондо тэрэниие 2500 килограммда хүргэхэ зорилго табигданхай ха юм.

Энээндэ республика соо жэл бүри үнгэргэгдэдэг үүлтэртэ малай выставкэ-аукцион бага бэшэ үүргэ дүүргэнэ. **Байгша оной октябриин 10-да малай үүлтэр һайжаруулгын Буряадай үйлэдбэриин нэгэдэлэй баазада баһал тиимэ выставкэ-аукцион үнгэргэгдэхэнь.**

Эндэ үүлтэртэ мал үсхэбэрилдэг ажахынууд өөһэдынгөө фермэнүүдтэ түлжүүлэгдэһэн шэлэмэл һайн, элитнэ классай холмогор, хара-эреэн, симментал үүлтэрэй хашараг бухануудые, эмэ хашараг, гунжадые асаржа харуулха, худалдаха байна. Энэ жэлэй выставкэ-аукционой илгаа юуб гэхэдэ, урдань гол түлэб гансал симментал үүлтэрэй үхэрнүүд табигдадаг һаа, мүнөө холмогор, хара-эреэн үүлтэрэй мал олоор асарагдахаар хараалагдана. Ушарынь юуб гэхэдэ, эдэ үүлтэрэй үнеэд жэлдээ тус бүридөө 4000—6000 килограмм, 3,9—4,1 процент тоһолигтой һү үгэдэг юм. Тэдэ үнеэдэй түл — гунжад тус бүридөө жэлэй 2800—5000 килограмм һү үгэнэ. Тиимэ малые худалдажа абаһан ажахынууд һүрэгэйнгөө үүлтэр һайжаруулха, ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ аргатай байна.

Байгша оной выставкэ-аукциондо 138 һайн үүлтэрэй бухануд, 400 эмэ хашараг, гунжад табигдаха юм. ВАСХНИЛ-ай Сибириин отделениин Буряадай хүдөө ажахын эрдэмшэнжэлгын институдай Ивалгын болон Байгалай туршалгаүйлэдбэриин ажахынууд, Буряадай хүдөө ажахын институдай һуралсалай «Байгал» ажахы Сэлэнгын районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой Дэдэ-Юрөөгэй фермэ, Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз болон бусад арба гаран ажахы эгээл һайн үүлтэрэй үхэрнүүдээ эндэ асаржа харуулха, худалдаанда табиха юм.

Эдэ ажахынууд ашаг шэмэ ехэтэй мал үсхэбэрилдэг гэжэ үниинэй мэдээжэ болонхой ааб даа. Тусхайлбал, үнгэрэгшэ жэлдэ һуралсалай «Байгал» ажахын түрүү һаалишад Р. А. Табитуева, С. И. Цыдендамбаева, Л. Н. Седых гэгшэд үнеэн бүриһөө 5174-һөө 5389 хүрэтэр килограмм һү һаагаа һэн. Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой һаалишан А. С. Свинкина үнеэн бүриһөө 5138 килограмм һү абаа бэлэй. Сэлэнгын районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой Дэдэ-Юрөөгэй, Зэдын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой, «Октябрьский» совхозой Түбэй фермэнүүд үнеэдэйнгээ һү шэмые жэлһээ жэлдэ дээшэлүүлнэ.

Выставкэ-аукцион дээрэ гансашье һайн үүлтэрэй мал харууһалагдаха, худалдагдаха бэшэ, тиимэ үхэрнүүдые түрүү ажахынуудай хайшан гэжэ эдеэлүүлдэг, харууһалдаг, түлжүүлдэг дүй дүршэлтэйнь сугларагшад танилсаха байна. Жэшээнь, Кабанскын районой Байгалай ОПХ-да, Ивалгын районой һуралсалай «Байгал» ажахыда һайн үүлтэрэй, ашаг шэмэ ехэтэй үнеэдэй түл — тугалнуудынь нарайһаань хойшо тааруу зүб рационоор эдеэлүүлдэг. Тугалнуудтаа 6 һаратай болоторынь тус бүридэнь 400—450 килограмм сэбэр һү уулгана, мүн 600 килограмм машиндагдаһан һү эдюулнэ. Һайн үүлтэрэй мал худалдажа абаһан ажахынууд энээндэ баһал анхарал хандуулха ёһотой. Тэрэниие сахягүй һаа, үүлтэртэ мал үсхэрилгэ ашаа хүсэд
лхагүй.

Үүлтэртэ мал худалд
хада бага бэшэ гаргаш
жэ тоологдодог ааб д
хар-Шэбэрэй районой Л
нэрэмжэтэ колхозой,
совхозой, Ивалгын ба
галай ОПХ-нуудһаа
һан үүлтэртэ мал аукци
рэ гол сэндэнь 50—
цент нэмэгдэжэ худа
ха юм. Тэзд тэдэ мал
хынуудтаа абаашаад
рууһа, тэжээлдэ байн
бөөр үсхэбэрилөө һа
даа бүхы һүрэгэйнь
һайн болгохо, ашаг
дээшэлүүлхэ аргатай
Эсэстээ гаргашаньшье
лагдаха ушартай.

Энэ жэлэй выставк
ондо гансашье манай
ликын бэшэ, мүн
Шэтын областьнуудай
гай, Яхадай АССР-нуу
лөөлэгшэд ерэхээр
дана. Тэндэ дүй дүршэ
далдаан, һонирхолтой
дөөн болохоор хүлээ

Гэхэтэй хамта энэ
удха шанартай хэрэгт
салгагүйгөөр хандадаг
жэлтэд бии байна. Ж
Кабанскын районой Т
ско шубуунай фабрик
лэнгын районой Лени
рэмжэтэ колхоз, Сэлэ
хоз выставкэ-аукцион
бихаар һайн үүлтэрэй
саг соонь илгажа, шэл
гүй, тэдэнээ ёһоор б
байшоо.

Нүгөө талаараа үүл
лаа нарайһаань хойшо
түлжүүлжэ, томо б
ажахынууд тэдэнээ
аукциондо табижа,
нэлтэдэ хүртөөгөөд
гөөр худалдажа, гор
олзо абаха байна.

Байгша оной выставк
циондо хабаадалсыг
хынуудай хүтэлбэр
мэргэжэлтэдые урин

Л. ХА...
Буряадай АССР-эй ...

Совет орон дотор

БАРНАУЛ. Алтайн тусхай шэглэлтэй совхозууд хартаабхын полиин хахадһаа үлүү хубиин ургасые хуряажа абанхай. Гектар бүриһөө 110 центнерһээ бага бэшэ хартаабха суглуулагдаа. Сагай улеерилай талаар орёо байдалтай мүнөө жэлдэ энэнь муу бэшэ ургаса болоно. Тэрэниие түргөөр хуряажа абахын тула промышленна предприятинуудай хүдэлмэришэд, һурагшад ба студентнэр хүдөөгэй ажалшадта туһална. Хизаарай ажахынууд союзно-республиканска жасада ба худалдаа наймаанай талаар баталагдаһан хэлсээнүүдэй ёһоор хартаабха Алас-Дурна хизаарта, Холын Хойто зүгэй ба Дунда Азиин районуудта эльгээжэ эхилээ. Мэргэжэлтэдэй тоолон гаргаһанай ёһоор, хизаарай гансашье хото городуудые болон һуурин тосхонуудые «хоёрдохи хилээмээр» хангаха бэшэ, мүн гүрэнэй захилые сүм дүүргэхэ арга боломжонууд Алтайда бии.

КРАСНОДАР. Ургаса хуряаха талаар хүдэлмэриин удааруулагдаһан дээрэһээ октябриин 2-то хизаарай бүхы газар дайда дээрэ онсо байдал соносхогдоһон байна. Ургаса эбэрхэ талаар тэдэнэй шиидхэбэринүүд болон захиралтануудые дүүргээгүй хүдэлмэрилэгшэдые тушаалһаань сүлөөлхэ эрхэ Кубаниин арадай депутадуудай Соведүүдэй президиумүүд болон гүйсэдкомуудта олгогдоо юм. Хизаарһаа гадуурхи нютагуудта хартаабха, үрэ жэмэс ба овощ түсэбһөө гадуур худалдалга хоригдобо.

АЛМА-АТА. Эб нэйрамдал хамгаалха казах комитедэй үүсхэлээр эблэрүүлгын хэмжээ ябуулга эндэ эхилэнхэй. Тэрээндэ хабаадахын тула манай ороной олохон союзна республикануудай, мүн тэрэшэлэн Индиин, США-гай, Японой амгалан тайбан байдал хангаха эмхинүүдэй түлөөлэгшэд, Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй болон Эб нэйрамдал хамгаалха совет комитедэй ажал ябуулагшад ерэнхэй. Тэдэнэр уйгур ба казах айлнуудаар айлшалха, Алма-атинска областьдо ажаһуудаг бусад арадуудай ажабайдалтай танилсаха юм.

МИНСК. Һүүлэй үедэ бии болоһон олон тоото газетэ, журналнуудай дунда октябриин 2-то гаража эхилһэн «Арадай газетэ» ажаглагдангүй үлэхэгүй бэйха. Энэмнай Белоруссиин ССР-эй Верховно Соведэй орган болоно. Тэрэнэй зарим материалнууд белорус, зариманиинь ород хэлэн дээрэ толилогдоно.

МОСКВА. Авиационно эрдэм — дэлгэрүүлгын шэнэ «Самолёт» журнал ород ба англи хэлэнүүд дээрэ гаргагдаба. Һарадаа нэгэ дахин гараха журналай гол темэнь авиациин ба космонавтикын түйлалтанууд болоно. Совет — американ хамтын «Авиатика» предприяти. Азиа — бүтээгшэдэй бүхэсоюзна бүлгэм. Шэнэ һониной мэдээсэлэй агентство, авиаци дэмжэлгын уласхоорондын жаса тус журналые бии болгоо юм.

АКТЮБИНСК. Хобдинско районой таряашад, урда жэлнүүдтэл адли, область дотороо эгээ түрүүлэн гүрэнэй захил дүүргээ. Элеваторнуудта 130 мянган тонно орооһон эльгээгдээ.

ВАНИНО (Хабаровска хизаар). Эндэхи портһоо гараһан «Пионер Узбекистана» теплоход Зүүн Сибириин далайн эрьенүүд тээшэ зүг бэрин тамарна. Тус судные ябуулжа, портын хүдэлмэришэд навигациие түгэсхэбэ гээшэ. Навигациин богони үедэ 100 мянган тонно материалнууд, барилгын түхеэрэлгэнүүд, хэбсаргагдамал гэрнүүд, түлишэ Чукотко болоод Холын Хойто зүг руу эльгээгдээ юм.

РИГЭ. Чернобыльдохи һандаралһаа хохидоһон хүнүүдые аргалха түб Латвида байгуулагданхай. СССР-эй Элүүрые хамгаалгын министерствын системэдэ ородоггүй медицинын хэдэ хэдэн эмхи зургаануудые тэрэ нэгэдүүлнэ. АЭС дээрэхи гэнэ усалай хойшолонгүудые усадхалгада хабаадаһанһаа болоһо үбшэлһэн хүнүүдые тодорхойлхо эрхэтэй тусхай комисси тэрэнэй бүридэлдэ хүдэлдэг. Эмүүдые түлбэригүйгөөр абаха ба ээлжээндэ байнгүй госпитальдо орохо эрхэ тэдэнэртэ баһал олгогдонхой.

ЛЕНИНАКАН. 1988 оной декабрьда газарай хүдэлхэ үедэ түрэлхидөө алдаһан багашуулай саад эндэ нээгдээ һэн. Эдэ үхибүүдэй шефынь болохо гэжэ шиидэһэн «Армуралсибстрой» нэгэдэлэй коллектив тэрэниие баряа юм.

РОСТОВ-на-ДОНУ. СССР-эй болон США-гай аэрокосмическэ промышленностиин мэдээжэ фирмэнүүдэй, предприятинууд болон конструкторско бюронуудай хүтэлбэрилэгшэдэй «Бизнес-тур-90» гэһэн уулзалгын түрүүшын шата түгэсэбэ. Авиационно хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдые хамтын хүсөөр үйлэдбэрилхэ, хүдөө ажахын продукци болон арадай хэрэглэмжын эд бараа бүтээхэдэ хэрэглэгдэхэ технологи зохёохо гэжэ хараалагдаа. ИЛ-96 түхэлэй шэнэ самолёдуудта американ двигательнүүд тодхогдохоор хараалагдана.

ТАЛЛИНН. Хилээмэнэй розничо үнэ сэнгүүдые хоёр дахин нэмээхэ тухай Эстониин правительствын шиидхэбэри соносхогдобо.

Тиигэжэ малай тоһоной шэнэ проектнэ сэнгые нэгэ бага доошолуулха арга бии болоо. Октябриин 15-һаа нэгэ килограмм тоһон 9 түхэриг 70 мүнгэтэ болохо гэжэ түрүүшээр хараалагдаһан юм. Шэнэ сэнгын долоон түхэриг хүрэтэр бага болгогдобо.

Хилээмэ болон тоһонһоо гадна мяханай зүйлнүүдэй үнэ сэнгүүд дунда зэргэнь 300—400 процент нэмэхэ юм. Жэлэй дүүрэтэр эдэ продуктнуудай үнэ сэнгүүд үшөө гурбанай нэгэ хубяар нэмэжэ болохо гэжэ Эстониин Верховно Соведэй депутат Ю. Тельгмаа тоолоно.

ЛЯХОВИЧИ (Брестскэ область). Гурбадахи үхибүүнэйнь түрэһэн тухай үнэмшэлгэтэй хамта 1 мянган түхэриг мүнгэн «Беларусь» колхозой ажалшан Т. Колосто барюулагдаба. Тэрэниие амаршалха зуураа, хэрбээ дүрбэдэхи үхибүүнэй түрөө һаань, хоёр дахин ехэ мүнгэн үгтэхэ гэжэ һануулагдаа. Ажахыда олон үхибүүдтэй айлнуудые, залуушуулые, пенсионернүүдые материальна талаар дэмжэдэг юм. Колхоздо 2 миллионһоо дээшэ иимэ хүнүүд тоологдоно. 100 түхэриг хүрэхэгүй пенситэй хүнүүдтэ мүнгэн нэмэжэ түлэгдэдэг. Урдань хүнүүдэй ямараар ажаллаһанһаа нэмэлтэ мүнгэнэй хэмжээн дулдыдадаг.

(ТАСС).

ТАСС: ТОБШО ҺОНИН

ЛЕНИНГРАД. Артиллериин, инженернэ болон хэлхээ холбооной сэрэгэй-түүхын музейн газаахи выставкын талмай дээрэ мүнөөнэй буу зэбсэгүүд нэмээгдэбэ. Дайнай үедэ суурхаһан дайшалхы техникэтэй зэргэлээд тэдэнэр табигдаа. Дундуур ба дүтын зайда хэрэглэгдэхэ ракетэнүүдые усадхаха тухай хэлсээнэй ёһоор тараагдаһан сэрэгэй нэгэ часть оперативно-тактическа хоёр түхеэрэлгэ музейдэ дамжуулаа юм.

ЙОШКАР-ОЛА. Волго-Вятска региондо худалдаа
түрүүшын банк бай
хай. Байрын гэрнүүд
социально-соёлой бо
дал байдалай объе
барилгатай, барилг
риин үндэһэ һуурие
гэтэй холбоотой пр
нуудые бэелүүлгэдэ
гол түлэб мүнгэ һо

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй хоёрдохи сессие угтуулан

СОВЕДҮҮДТЭ ДҮҮРЭН ЗАСАГ ОЛГОХО

«ТҮХЭРЕЭН СТОЛОЙ» ЗАСЕДАНИҺАА ТООСООН

…ликын засагай дээдын зургаанай хоёрдохи сессиие «Соведүүд мүнөөнэй шатада: бодото байдал, зо-…уд, хараа түсэбүүд» гэһэн темээр «Буряад үнэн» бо-… «Правда Бурятии» газетэнүүдэй редакцинуудтай хамта …АССР-эй Верховно Совет «түхэреэн стол» эмхид-…

…адай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэгэ-… орлогшо В. В. Саржан, арадай депутадуудай Улаан-… городской Соведэй түрүүлэгшэ В. К. Кукшинов, рес-… финансын министр М. Г. Намсараев, Буряадай … Верховно Соведэй болон Министрнүүдэй Соведэй …эй таһагуудые даагшанар В. Ч. Нимаев, К. И. Бах-… профсоюзуудай соведэй секретарь Л. К. Хардаева, …икын Верховно сүүдэй түрүүлэгшэ А. О. Хориноев, …рой орлогшо К. А. Будаев, Буряадай АССР-эй ара-… депутадууд Н. П. Быков, Г. К. Языков, О. Б. Хомутов, … Бадмацыренов, арадай депутадуудай Советскэ район-… Соведэй түрүүлэгшэ В. П. Грехов, арадай депутадуудай … районно Соведэй түрүүлэгшэ А. К. Вершинин, Муй-… районой Таксимогой поселково Соведэй түрүүлэгшэ … Кардаш, Хяагтын районой Хүдэриин сомоной Соведэй …хэ комитедэй түрүүлэгшэ Д. Д. Тубденова, Хориин …й Краснопартизанска сельскэ Соведэй гүйсэдхэхэ ко-… түрүүлэгшэ Э.-Б. Ц. Цыдыпов, республикын Вер-… Соведэй харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд М. Е. Марко-ва, В. Б. Бохиев, Железнодорожно районой райФО-е даагша Т. П. Власова, эрдэмтэд Р. Н. Сперанская, С. М. Иванников, журналистнууд энэ «түхэреэн столой» хүдэлмэридэ хабаадаа.

Октябриин революциһаа хойшо үнгэрһэн бүхы жэлнүүдтэ Соведүүдтэ засаг олгохо тухай хөөрэлдөөнэй гаража байдагынь мэдээжэ. Энээн тушаа ехэ юумэн бэшэгдээ, тогтоолнуудшье баталагдан абтаа. Гэбэшье һунгагшадайнгаа эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые гүйсэд хангаха арга олгоһон засаг түрэ арадай депутадуудай Соведүүд хэзээшье абаагүй юм. Юундэ? Арадай депутадуудай Соведүүдэй нютагтаа бодото эзэд болохынь тула юу хэлтэйб? Энэ үргэн ехэ хөөрэлдөөндэ хабаадагшад эдэ бүхы асуудалнуудта харюу абахые оролдоһон байха юм.

Республикын парламентын саг үргэлжын комиссинуудай түрүүлэгшэнэр Н. П. Быков, Г. К. Языков, саг үргэлжын комиссиин түрүүлэгшын орлогшо О. Б. Хомутов заседани дээрэ мэдээсэлнүүдые хэбэ. Удаань үгэ буляалдаата халуун шанга хөөрэлдөөн эхилбэ.

— Бүхы гол шухала асуудалнуудта дүүрэн харюунууд абтабагүй. Түүхээр хараалагдаһан һуурияа арадай депутадуудай Соведүүдэй одоошье эзэлхынь тула ямар замаар дабшаха байһан тухай асуудалаар «түхэреэн столдо» хабаадагшад урагшаа алхам хэбэ гээшэ,— гэжэ Арадай депутадуудай Соведүүдэй хүдэлмэриин талаар Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссиин түрүүлэгшэ Н. П. Быков тэмдэглээ.

— Хуулинуудай һайнаар бэелүүлэгдэжэ, аша үрэ үгэхын тула тэдэниие бэелүүлээгүй байһанайнь түлөө тушаалта нюурнуудта, эрхэтэдтэ юридическэ харюусалга тухай статья нэмэхэ шухала,— гэжэ Хориин районой Краснопартизанска сельскэ Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ Э-Б. Ц. Цыдыпов дурадхаба. — Тэрээнгүйгөөр Соведүүдтэ засаг бүрин хүсэдөөр олгохо талаар урагшаа дабшахагүйбди. Һүүлэй үедэ яһала һайн олохон шиидхэбэринүүд абтаа. Зүгөөр хэншье тэдэниие бэелүүлхые яаранагүй. Тэдэниие дүүргээгүй байһанайнь түлөө тушаалта нюурнуудта яла тохохо эрхэ нютагай Соведүүдтэ олгохо хэрэгтэй.

Тэрэнэй мэдэлэй газар дээрэ байрладаг предприятинуудай, эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдые нютагай Соведэй бэеэ даагаад хэһээжэ шадахагүй байһан ушарые болюулхаар саг хүрэжэ ерээ. Тэдэнэртэ иимэ эрхэ олгохо.

ЭРХЭ ТҮЛӨӨЛЭЛГЭНҮҮДЭЭ ХУУЛЯАР БАТАДХАХА

…арадай депутадуудай …газар нютагайнгаа …эзэд боложо шадаагүй …-тэһэн асуудалай …шалтагаанууд угаа олон …һэн ниитэ нэгэн тобшо-… «түхэреэн столдо» ха-… хүрэжэ ерэбэ. Эн-… арбан жэл соо пар-… органууд Соведүүдые … захиржа байгаа. Пар-… комитедүүдтэй зүбшэн-… Соведүүд тон жэжэ-… асуудалые шиидхэжэ ша-… һэн. Тиигэһээр тэдэ …үүдые бэшэжэ үгэ-… тоото албан зургаа-… нэгэниинь болошоо бэ-… Эдэ дээрэһээ захиран …то, дээдэ таладань бай-… Соведүүдтэй зүбшэхэ, үн-… эрхэдээ Москвада … хэрэгтэй байгаа … Үшөө тиихэдэ мини-… нүүд, албан зургаанууд, … органууд бага бэшэ … байгаа.

…табигдаһан асуудал-… шиидхэхын тула хү-… нютагай хүн зон хайшаа …бэ? Нэн түрүүн кол-… түрүүлэгшэдэ, совхозой …торта…

…тоото ушар шалтагаа-… дунда арадай депута-… Соведүүдэй нютагтаа … засаг түрэеэ абаха ар-…һон гүнзэгы удхатай … актнуудай үгы байһа-… соо һуури эзэлнэ. Һүү-… арбан жэл соо КПСС-эй … СССР-эй Министрнүүдэй … нилээд олон тогтоол-… баталан абаһан бай-…гээр нютагай Соведүүд-… эрхэ олгоһон хуу-… юм. Тиин мүнөө энэ … усадхагдахадаа ма-… Ушарынь гэбэл, Ню-… өөһэдөө өөһэдыгөө хү-…лгын ба нютагай ажа-… юрэнхы үндэһэ һуури … Буряадай АССР-эй Хуу-… проектые Верховно Со-… саг үргэлжын комис-… зүбшэн хэлсэжэ бай-… хөөрэлдөөндэ хабаадагшад … Хуулиин проект тушаа һа-… нуудаа андалдан абал-… гол анхаралаа хан-… Нютагай Соведүүдэй … депутадуудай статус … Хуулиин проектые үгэ … үргэнөөр зүбшэһэн … юм. Энэньшье ойлгосо-… «Хуулинуудай хоёр про-… хоорондоо нягта холбоо-… бшуу. Нэгэнэйнь дутуу … нүгөөдыень буруу … гээшэ.

…нуудай проектнүүдэй … зүйлнүүдтэ тобшохоноор-… һаань, тогтохо шухала. … проектын үндэһөөр … өөһэдөө өөһэдыгөө …бэрилгын гуримые яма-… ойлголтойб гэхэдэ, хуу-… үндэһөөр, зохихо мате-… уудай, мүнгэн һангай … һуури дээрэ нютагтаа социальна ба экономическа хүгжэлтын асуудалнуудые шиидхэлгэдэ эрхэнүүдээ, сүлөөнүүдээ, бэеэ даан̃ан байдалаа бэелүүлхын тула эрхэтэд ажал хэрэгээ өөһэдөө эмхидхэхэ ёһотой. Арадай депутадуудай нютагай Соведүүд өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын территориальна ниитын зургаанууд: микрорайонуудай, гэр байрын комплекснүүдэй Соведүүд, комитедүүд, гэрэй, үйлсын, кварталай, поселково, сельскэ комитедүүд, бусад зургаанууд, мүн нютагай зоной референдумүүд, эрхэтэдэй суглаанууд энэ талаар үүргэ нүлөө үзүүлдэг гээшэ. Эдэ бүгэдэ демократиие үргэнөөр нэбтэрүүлгын түхэл маягууд болоно. Өөһэдынгөө эрхэнүүдые бэелүүлхэ гээшэ ехэ удха шанартай. Нютагайнгаа социальна ба экономическа хүгжэлтын, оршон тойронхи байгаалиие хамгаалгын асуудалнуудые эрхэтэд шиидхэнэ...

Хуулиин проект нютагай дэлгүүр бүридүүлхые хараална. Тэрэнэй үндэһөөр нютагай Соведүүд гадаадын экономическа харилсаа тогтоохо, нютагай валютна фонд байгуулха ба бусад эрхэнүүдые абаха байна.

Нютагай Соведүүдэй арадай депутадуудай статус тухай Хуулиин проект соо олохон шэнэ зүйлнүүд бии. Тусхайлбал, депутадуудай шалгажа үзэлгэ тухай статья болоно. «Депутадай шалгалта хэжэ байһан депутадуудта һураһан юумыень ойлгуулжа үгэхэ ябадалһаа хулжаха хэншье эрхэгүй» гэһэн пунктнь ехэ юумэн тухай хэлэнэ бшуу. Үгышье гэбэл, үшөө нэгэ юумэ харуулая: «Этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдэйнгээ үедэ, мүн тэдэнэй дүүрэһэнһээ хойшо хоёр жэлэй туршада нютагай Соведүүдэй арадай депутат захиргаанай үүсхэлээр арадай депутадуудай зохихо Соведэй зүбшөөлгүйгөөр ажалһаа гаргагдаха гү, али зэмэ тохожо, бага түлбэритэй ондоо хүдэлмэридэ оруулагдаха ёһогүй».

Хуулинуудые баталан абаха хэрэгтэй. Тэдээнгүйгөөр урдынхидал мэтэ арадай депутадуудай Соведүүдтэ мүртэй засаг үгтэхэгүй байна гэжэ заседанида хабаадагшад нэгэн һаналтайгаар мэдүүлбэ. Теэд эдэ Хуулинуудай проектнүүд хэр шанартайгаар бэлдэгдээ гээшэб?— гэһэн асуудал гараха болоно.

— Ерээдүйн Хуулинууд дэлгүүрэй экономикодо орохо талаар РСФСР-эй Верховно Соведэй мэнэ һаяхан баталан абаһан программатай нягтаар холбогдохо ёһотой,— гэжэ Түсэблэлгын бюджетно-мүнгэн һангай ажал ябуулгын, экономическа реформын асуудалнуудай талаар саг үргэлжын комиссиин түрүүлэгшын орлогшо О. Б. Хомутов тоолоно. — Гэбэшье проектнүүд соо энээн тухай юуншье хэлэгдэнэгүй. Олохон найруулгануудынь балар, статьянуудай хуулиин үндэһэ һууринь хуушан байна. Арадай депутадуудай Соведүүд районно хэмжээнһээ доошоо хуули гаргалгын ажал ябуулга эрхилхэ ёһогүй гэжэ тоолоноб. Мүнөө газараа, зөөриеэ эзэмдэхэһээ гадна, тэрэниие ашаглаха талаар захяа заабаринуудые үгэхэ эрхэ нютагай Соведүүдтэ олгоһон дүримынь тон шухала удха шанартай байна.

— Нютагай өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын ба нютагай ажахын юрэнхы үндэһэ һууринууд тухай Хуулиин гурбан проект бии гэжэ мэдэнэб. Министрнүүдэй Совет, Финансын министерство ба Буряадай Эрдэмэй түб тэдэниие бэлдэһэн байна,— гэжэ энэл саг үргэлжын комиссиин харюусалгата хүдэлмэрилэгшэ В. Б. Бохиев һанамжаяа хэлэбэ. — Тэдэнэр тус бүридөө һайншье, муушье талануудтай юм. Эдэнэй үндэһэ һуури дээрэ ниитэ нэгэн, бүри гүнзэгы удхатай проект зохёохо хэрэгтэй.

— Тус проектдэ оршол хэрэгтэй гэжэ һананаб. Обществын саашанхи хүгжэлтын социалис шэглэлые тэрэ тодорхойлхо, тэмдэглэхэ ёһотой,— гэжэ республикын Министрнүүдэй Соведэй эмхидхэлэй таһагые даагша К. И. Бахрунов мэдүүлээ.— Республика дотор арадай депутадуудай национальна, жэшээнь, эвенкын нютагай Соведүүд байгуулагдаха ёһотой гэжэ юуншье хэлэгдэнэгүй. Нютагай Соведүүд хадаа нютагай өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын гол шата мүн гэһэн статья үгы байна.

Коммунальна зөөри тухай хэлэгдэһэн статьяда мүн лэ ажаглалтануудтайб. Тэрэнэй субъектнүүд нэрлэгдээгүй. Нютагай дэлгүүр тухай хэлэгдэһэн статьяе заһаха шухала. Нютаг нютагуудай хоорондо эд бараа, эдлэл хэрэгсэлнүүдые андалдаха шухала гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Нютагай бюджедүүд дороһоо дээрэ хүрэтэр бүридүүлэгдэхэ ёһотой. Нютагай Соведүүд мэдэлэйнгээ газар дээрэ социалис хуули ёһо сахиха ёһотой гэжэ нэгэшье үгэ хэлэгдэнэгүй. Энэнь буруу гэжэ һананаб.

Нютагай Соведүүдэй хуули ёһондо харша шиидхэбэринүүдые абаа һаань, яаха ёһотойбибди?

— Арадай депутадуудай городской Совет нютагай өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын ба нютагай ажахын юрэнхы үндэһэ һуури тухай Хуулиин проектые анхаралтайгаар шэнжэлбэ,— гэжэ Улаан-Үдын горсоведэй түрүүлэгшэ В. К. Кукшинов мэдээсээ.— Манда энэ талаар ажаглалтанууд олон. Оршолынь үргэн ехэ байха ёһотой. Нютагай өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын гол ёһонууд тухай хэлэгдэһэн гурбадахи статьяда нэмэлтэ оруулха шухала. Һуурин тосхон, поселок ба город нютагай өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын эхин шата байха ёһотой.

Хуулиин проектын статьянуудта В. К. Кукшинов хэдэн заһабаринуудые оруулба. Хойшодоо Улаан-Үдын районууд болгогдожо хубааригдалгаһаа арсаха ёһотойбди. Город ниитэ нэгэн бүхэли шэнгеэр хүтэлбэрилэгдэхэ юм.

— Нютагай өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгэ тухай Хуулиин проект соо сэрэгэй городогуудые зааха шухала, тэдэнэртэ районно Соведүүдэй хандаса, тэдэнэй хоорондохи харилсаанай харгы замууд тухай Хуулиин проект соо зааха шухала гэһэн ушарые зүбшөөнэб, гэжэ Хяагтын районно Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ В. Д. Бадмацыренов зүбшөөбэ.— Олохон ушарта эдээн соо экономическа хуули ёһон сахигдадаггүй. Ушар иимэһээ районно Совет гэмтэй хүнүүдые харюусалгада хабаадуулжа шадахагүй байдаг. Арадай депутадуудай районно Соведэй зүбшөөлөөр лэ газарые мэдэлдээ абажа болоно.

Хуулиин, хуули ёһоной ба гурим журамай асуудалнуудай талаар Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссиин түрүүлэгшэ Г. К. Языков нютагай Соведүүдэй арадай депутадуудай статус тухай Хуулиин проект тухай дэлгэрэнгыгээр элидхэбэ. Нютагай Соведүүдэй арадай депутадуудай эрхэ түлөөлэлгэнүүд нилээд үргэдхэгдэнэ. Хэрбээ һунгагшадай аша туһын эрилтэ табяад байгаа гээшэ һаань, тэдэнэр али бүхы асуудалнуудые хаража үзэхэ ёһотой.

Һунгагшадай захянууд Хуулиин проект соо тодорхойгоор үгтэбэ. Гэбэшье тэдэниие хайшан гэжэ бэелүүлхэ онол арганууд олдоогүй байна гэжэ Г. К. Языков тэмдэглээ.

Арадай депутадуудта амаралта олгохо тухай хэлэгдэһэн Хуулиин проектын 34-дэхи статья тушаа халуун шанга хөөрэлдөөн болобо. «Түхэреэн столой» хүдэлмэридэ хабаадагшадай олонхиин тоолоһоной ёһоор, ажалай 36 үдэр дан ехэ байна.

Нютагай Соведүүдэй бэеэ даагаад ажалаа ябуулха тухай хуулиин проект соо хараалагдаһан баримтануудаар үгэ буляалдаан дэлгэрбэ. Урдандаа нютагай Соведүүд дээдэ таладань байһан албан зургаануудай захяа заабаринуудые нарин̃аар дүүргэхэ уялгатай байгаа. Районно Соведэй даалгабаринуудые нютагай Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй дүүргээгүй гээшэ һаань, түрүүлэгшэдэ зэмэ зонхо ашагдадаг һэн. Шэнэ Хуулиин үндэһөөр нютагай Соведүүд бэеэ даагаад хүдэлхэ аргатай болобо.

СОВЕДТЭ МҮНГЭ ҮГЭХЭ

Нютагай Соведэй бюджет хадаа тон орёо шухала асуудал болоно. Бага мүнгөөр юушье бүтээхэгүй ха юмбибди. Болбосон түхэлтэй болгохо хүдэлмэри хэхын тула хүдөөгэй сельскэ Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ мүнгэ эрижэ, колхозой түрүүлэгшэдэ гү, али леспромхозой директортэ хандаха ушартай болодог. Тэрэнь мүнгэ таһалжа үгэхэ гээшэ гү, али үгы гү гэжэ удаан саг соо бодомжолдог байгаа. Тиихэдээ олон эрилтэнүүдые табидаг гээшэ. Теэд эдэ бүгэдэ нютагай Соведэй нэрэ хүндые дээшэлүүлхэгүй ха юм даа.

Иимэ байдалһаа яажа гараха6? Арадай депутадуудай Соведүүдэй бюджедые бүридүүлгын асуудал «түхэреэн столдо» хабаадагшадай анхаралда табигдаба.

— Арадай депутадуудай Соведүүд бэеэ даагаад бюджедүүдээ зохёохо, баталха, гүйсэдхэхэ ёһотой гэжэ тоолонобди. Тиихэдээ хүн зоной аша туһые хараада абаха шухала,—гэжэ Буряадай АССР-эй финансын министр М. Г. Намсараев хэлэбэ.— Элдэб шатын бюджедүүд нэгэ нэгэндээ хабаагүй байха ёһотой. Хэрбээ бидэ урдандаа даабарита тоонуудые нютагуудта эльгээдэг һэмди. Бюджет бүридүүлэн зохёоходоо, районно гү, али сельскэ Совет өөһэдын нормативуудтай байха зэргэтэй.

Һалбари һалбариин захиргаанһаа нютагай хүтэлбэрилгэдэ орохые хүсэнэбди. Коммунальна зөөри Соведүүдэй зөөри болгогдохо байна. Тэрэнэй ашаг олзо үгэхынь тула иимэ зөөриие али бүхы талаарнь хүгжөөхэ хэрэгтэй.

Министрэй мэдээсэлые суглараагшад һонирхолтойгоор угтаба. Олон тоото асуудалнууд табигдаһан байгаа. Мүнөөнэй эрхэ байдалда нютагай бюджедэй ашаг олзые хайшан гэжэ эрид дээшэлүүлхэ гээшэб? Тэрээнгүйгөөр Соведүүдэй мүнгэн һангай бэеэ дааһан байдал тухай хөөрэлдөөн гараха ёһогүй. Арадай депутадууд болон һунгагшад энээн тухай бодомжолно.

— Нютагай бюджедүүдэй ашаг олзые дээшэлүүлхэ арга онолнууд хэдэн янзэ юм,— гэжэ нүхэр Намсараев хэлэбэ. —Соведэй мэдэлэй газар дээрэ ажаһуудаг республикын эрхэтэдһээ гадна, гадаадын эрхэтэдтэ, эрхэтэн бэшэ хүнүүдтэ олзын налог тохохые дурадхагдана. Колхознигуудай ажалай түлбэри, байгаалиин нөөсэ баялигуудай түлөө коммунальна зөөридэ, мүн хамтын предприятинуудта хабаатай предприятинуудай, эмхинүүдэй түлбэри олзын хубида оруулагдаха ёһотой.

Кооперативуудһаа, бага предприятинуудһаа нютагай Соведэй бүридхэлдэ абтаһан налогууд олзын хубиие нэмээхэ ёһотой.

Гүрэнэй пошлино, хубиин ажал ябуулгын түлөө патентнүүдэй түлбэри, союзна ба автономито республиканудай хуулинуудаар тодорхойлогдоһон коммунальна зөөриин бүридэлдэ оруулагдадаггүй союзна, республиканска бусад предприятинуудай, нэгэдэлнүүдэй, эмхинүүдэй ашаг олзоһоо (доход) абтадаг налог нютагай Соведэй бюджедэй ашаг олзодо оруулагдадаг гээшэ.

Соведүүдэй бюджедүүдһээ эльгээгдэһэн нэмэлтэ һомололго субвенци ба субсиди мүн лэ нютагай бюджедүүдтэ оруулагдаха байна. Бюджедһээ гадуурхи жасануудые байгуулхыень нютагай Соведүүдтэ даалгахаар дурадхагдана. Нютагай бюджедүүдтэ бусадшье нөөсэнүүд, мүнгэ зөөри оруулагдаха ёһотой.

Бюджедүүдэйнгээ олзын хубиие бүридүүлхэ талаар нютагай Соведүүдэй арга боломжонуудай ургажа байһые харанабди. Мүнөө тэдэнэй бушуу түргэн байлгаһаа, ажалаа ябуулха арга шадабариһаа ехэ юумэн дулдыдахал.

— Поселково, сельскэ болон районно Соведүүдэй хоорондо налог татабариин мүнгые яажа хубааха гээшэбибди гэһэн асуудал һанаа̃мни зобооно,— гэжэ Муйскын районой арадай депутадуудай Таксимогой поселково Соведэй түрүүлэгшэ А. И. Кардаш мэдүүлбэ.— Поселково болон сельскэ Соведүүдтэ гол анхарал хандуулха ёһотойбди.

Энэ асуудалаар дэлгэрһэн үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнэй үедэ али бүхы тала нэгэн һаналда хүрэжэ ерэбэгүй...

«ДАБХАР» ЗАСАГЫЕ БОЛЮУЛХА

Республикын районуудта арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй Президиумүүдэй, гүйсэдхэхэ комитедүүдэй, тэдэнэй түрүүлэгшэнэрэй хоорондо арсалдаа хёмороонууд нэгэнтэ бэшэ гарадаг байна. Соведэй мэдэлэй газар дээрэ эдэнэй хэниинь шухала үүргэ дүүргэхэ гээшэб гэжэ тэдэнэр яашье тодорхойлжо ядана. Эдэ бүгэдэнһөө бүхы байдал, ажал хэрэгүүд хохидодог, Соведүүдэй шэнэ бүридэлэй ямар нэгэн юумэ хубилгажа, социальна орёо шухала асуудалнуудые шиидхэжэ шадаха байһанда һунгагшад этигэлээ барана.

Саашадаа иимэ байдал үргэлжэлүүлэгдэхэ ёһогүй. Эдэ хоёрые таарал дуулан зохилдуулха талаар үсөөн бэшэ зүблөөнүүд үнгэргэгдэнэ. Олохон һанамжанууд дурадхагдаа. «Түхэреэн столой» хүдэлмэридэ хабаадагшад энэ асуудалые тойрон гарабагүй.

Арадай депутадуудай Соведүүдэй хүдэлмэриин асуудалнуудай талаар Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссиин түрүүлэгшэ Н. П. Быков энэ талаар үүсхэл эдэбхи гаргаба. Арадай депутадуудай байгууламжын хэдэн схемэ зүбшэн хэлсэхые Николай Петрович суглараагшадта дурадхаһан байгаа. Верховно Соведэй болохоёо байгаа хоёрдохи сесси дээрэ энэ асуудалаар дэлгэрэнгы хөөрэлдөөн болохоор хүлеэгдэнэ. Эгээл тиимэһээ республикын арадай депутадууд тэрэниие зүбшэн хэлсэжэ, зохихо харюу абахын түлөө эдэбхитэйгээр хабаадана.

Энэ талаар зарим районуудта бүхы юумэн тодорхойлогдожо байна гэжэ Н. П. Быков мэдээсэ. Тусхайлбал, Прибайкалиин райондо гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ арадай депутадуудай районно Соведэй түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо болоо. Улаан-Үдын городской Соведтэ һонирхолтой хүдэлмэри хэгдэнэ.

— Хойшодоо гүйсэдхэхэ комитедүүд болюулагдаха байхэ гэжэ тоолонобди. Тусхай комитедүүдэй багахан хүлһэнэй аппарадууд тэдэниие һэлгэхэ. Тэдэ Соведүүдэй Президиумүүдэй хүтэлбэри доро хүдэлхэ юм,— гэжэ В. К. Кукшинов тэмдэглээ.— Манай городто шухала удха шанартай албаниие хүтэлбэрилхэ зургаануудые городской Соведэй дэргэдэ байгуулхые түсэблэнэбди.

Элдэб шатын Соведүүдэй хоорондо, тусхайлбал, республикын Верховно Соведэй болон городской Соведэй хоорондохи харилсаан хангалтагүй байна гэжэ тэрэ онсолон зааба.

— Хуули гаргалгын ба гүйсэдхэлэй засагые хамтаруулжа болохогүй. Тиигээгүй һаа хуушанайнгаа гуримда тэхэрин бусаха байнабди. Соведүүдэй Президиумүүдэй ба гүйсэдхэхэ комитедүүдэй хоорондохи холбоое һайжаруулха тухай хөөрэлдөөн гуримшуулагдаха ёһотой,— гэжэ Верховно Соведэй арадай депутадуудай Соведүүдэй хүдэлмэри ябуулдаг таһагые даагша В. Ч. Нимаев мэдүүлбэ.

Сельскэ Соведүүдтэ иимэ схемэ таарамжатай: түрүүлэгшэ — Президиум — мэргэжэлтэдэй багахан хүлһэнэй аппарат. Тиигэбэл сельсоведүүдэй хүдэлмэри яһала һайнаар ябуулагдаха байха гэжэ Загарайн районно Соведэй түрүүлэгшэ, Буряадай АССР-эй арадай депутат В. К. Вершинин тоолоно.— Гэбэшье Совет бүхэн байгууламжаяа өөрөө тодорхойлхо ёһотой. Райсоведэй гүйсэдхэхэ комитет шухала хэрэгтэй гэжэ бидэ тоолообди. Районно Соведэй түрүүлэгшэ холын хараата асуудалнуудые, харин гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ мүнөөнэй асуудалнуудые шиидхэхэ уялгатай. Гүйсэдхэхэ засагые али болохоор бэхижүүлхэ шухала.

Республикын министерствэнүүд болон албан зургаануудай эрхэнүүдэй хизаарлагдажа байһанһаа уламжалан, районно Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүдэй таһагуудай үүргэ, уялгануудые хубилгаха шухала гэжэ В. К. Вершинин тэмдэглэнэ.

— Районно Соведэй гүйсэдхэхэ комитедтэ таһагуудай тоое нилээд хороохо шухала гэжэ тоолоноб,— гэжэ арадай депутадуудай Хүдэриин Сомоной Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ Д. Д. Тубденова дурадхаба.—Тиихэдэ сельсоведүүд бюджедүүдээ бүридүүлхэ эрхэ абаха байна. Сүлөөлэгдэһэн хүдэлмэрилэгшэдэй зарим хубиие сельсоведүүдтэ дамжуулха шухала. Тусхайлбал, түсэблэгшэ-экономист манда хэрэгтэй. Хүдэлмэрилэгшэдэй тоо хүн зонһоо дулдыдаха ёһотой.

Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүдые усадхаха тухай дурадхалые буруу гэжэ һананаб, — гээд арадай депутадуудай Советскэ районно Соведэй түрүүлэгшэ В. П. Грехов мэдүүлээ.— Гүйсэдхэхэ захиргаан нилээд бэхижүүлэгдэхэ ёһотой. Тэдэнэй хүсэтэй байгаагүй һаань, арадай депутадуудай Соведүүд зорилгонуудаа шиидхэжэ шадахагүй.

Нютагай Соведүүдэй байгууламжа, хүдэлмэри тухай гол шухала асуудалнуудаар суглараагшад өөһэд өөһэдынгөө һанамжануудые хэлэһэн байгаа.

* * *

— Яһала һонирхолтой, гүнзэгы удхатай хөөрэлдөөн болобо,— гэжэ Н. П. Быков «түхэреэн столой» дүнгүүдые согсолходоо хэлэбэ.— Олон дурадхалнууд ороо. Бидэ тэдэниие нарин̃аар шэнжэлжэ, Хуулинуудай проектнүүдтэ нэмэлтэнүүдые оруулха байнабди.

В. БАДМАЕВ,
Б-М. ЖИГЖИТОВ.

БОДОТО НЭРЭЕЭ БУСААЯ

…нэрые һэргээхэ» …тон зүб гүнзэгы удхатай …ехэтэй, Буряад-Монгол …арадай сэдьхэл һанаа …һан статья манай ур-… хараха эрдэмтэд бэшэжэ. «Буряад үнэн» газетынгээ ун-…дэй анхаралда толилбо. …шэнэдхэн хубилгалгын жэл-… манай буряад арадай … уран зохёол, ёһо заншал, … намтараа һэргээн бод-… талаар олон асуудал зүб …эгдэжэ, тон шухала юу-… арад зондо бусаагдаһан … Энэ үедэ заатагүй …дэхэ ёһотой «Буряад-… гэһэн түүхэтэ нэрээ … мандуулха зорилго мү-… хүрэтэр бэелүүлэгдээгүй …жа байна. Манай буряад … монгол угсаатанай таһар-… хуби байһые домог …най, уран зохёолнай, … заншалнай, шажан мүр-… гэршэлнэ. Халха мон-…бэр-монгол, буряад-мон-… халимаг-монгол гээд гол … ехэнхи монгол угсаатан …һэлаа, түүхэ намтарай …нууд соо гэршэлнэ гээ-…

…Байгал далайгаа той-… һууһан буряад арад би-… монгол угсаатан мүн гээшэ-… гэжэ буряад-монгол гэһэн … омогорхон һуудаг … Агын алишье нютагта. … хоймор талада Хэлгын … зон, Эхирэд, Булгадай, …он, Алайрай хонгоодор-… мүн лэ суута буряад-монгол нэрээ дурдан һуудаг ха юм. Алайрай музейн директор алдарта арадай багша Виктор Бажеевич Мохосоев бидэнэй уг гарбал Монголһоо таһарһан зомди гэжэ олон баримта хөөрэжэ байгаа һэн. Үргэн зоной үгэ тоохо, хүндэлхэ, шэнжэлхэ шухала юм бэзэ.

«Буряад-Монгол» гэһэн арадай дүүрэн нэрын ехэнхи удхыень дааһан монгол гэһэн үгые зэбүүн шанга жэлнүүдэй сагта холые харахагүй, зонтоёо зүбшэн хэлсэхэгүй, хойрог зөөриитэн баллажа, буряад гэһэн нэрэ үлээгээ һэн. Энэ болбол буряад-монгол арадые басажа, доромжолһон һэдэлгэ байгаа гээшэ гү? Мүнөө гайхаха, айха «намһаа саагуур, наранһаа наагуур» гэхэ саг бэшэ, юумые үнэнээрнь хөөрэлдэжэ, зүб шиидхэхэ, алдуугаа заһаха хэрэгтэй болоо гээшэ. Монгол гэһэн нэрые үргэн арадай зүбшөөлгүйгөөр үсөөхэн ноёдой бэедээ найдажа, хорооон арилгахадань ямар олон буряад арадай газар дайда хэдэн газар таһа хэршэгдээ, холбоо барисаагаа орхёо гээшэб? Һургуулинуудта түрэлхи хэлэ заалган хазагайруулагдаа, үнгэрхэдөө ганса газетэмнай хаагдажа, дубляж болгогдоод байгаа бэшэ һэн гү?

Эдэ аашанууд ехэ хохидолдо оруулаа. Түрэл хэлэеэ, ёһо заншалаа тоохоо болиһон залуу үетэнэй дунда журам зэршам хараа байса муудаһан байха юм.

«Буруугайнгаа бэлшээриһээ» гараадүй ябахадаа, Буряад ороноо ехэ шэнгеэр һанадаг гээшэбди. Эхэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадажа, Европын бага ехэ яһатанаар хамта ябахадаа, «буряад» яһатан гээшэб гэхэдэ «тиимэ яһатан хаана байдаг юм, тайгада гү, али зүүн хизаарта оршодог юм гү» гэжэ асуудаг һэн. «Буряад-монгол» яһатан гэхэдэ, «монгол» гээд һайханаар хандадаг бэлэй.

Гурбадахи Белоруссиин фронтын артиллериин ехэ захирагша Казбек Карсаков гэжэ гвардиин генералда уулзалгада ороходом, ямар яһатан болохобши гэжэ асуухадань, «буряад-монгол!» гэжэ харюусахадам:— Танай монгол дайшалхы мэдээжэ суутай бэрхэ зон даа,— гэжэ урин зөөлэнөөр хэлээ һэн.— Би дайнай урда жэл 1940 оной намар Москва хотодо «Энхэ Булад Баатар» гэжэ оперо хараа һэм. Ехэл саг соогоо табигдаһан баатаршалгын удхатай оперо байгаа һэн. Би монгол генералай урда байжа хараха ёһотой офицер байһан аад, монгол гэһэн угаараа һуужа, хөөрөөнь шагнаха золтой байгаа һэм. Хожомынь фронт дээрэ уулзахадаа, монгол хэр дайлалдажа ябанаб гэжэ асуудаг заншалтай һэн. Би тэрэ үедэ монгол гэжэ нэрэтэй болошоо һэм.

Һаяшаг Мүнхэ үбгэнтэй уулзахадаа, «Буряад-Монгол» гэһэн үндэр нэрэ тухай хөөрэхэдэм, шииираг залуудаа суута барилдааша ябаһан, хатуу шэрүүн жэлнүүдтэ заралгада ябажа, халуун шулуу долёоһон тэрэ үбгэн иигэжэ намда хөөрэбэ:

— Заралгада ябахадаа, тэргээр шулуу шэрэдэг байгааб. Намагай муу хүүргэ дээрэ тэргымни мөөрэ хүүргэһээ халяад, тэргээ үргэжэ даажа ядажа байтарни, хоёр хохоол баһал ашаатай хүсэжэ ерээд:

— Түргэн харгы сүлөөл!—гэбэ.

— Ерээд хамһалсагты!— гэнэб.

— Үшөө маниие зараха һанаатай гүш? Шамайе намагта шиихэжархёо, дээгүүршни гарахабди гэбэ.

— Туршагты! — гээд хераад байнаб. Ажаглахадам балайш шандааһатай хоёр бэшэ хэбэртэй.

— Ерээд туһалагты гэнэ бэшэ гүб?

— Уһа намагта шиихуулха дуратай гүш!— гэжэ нюдергаяа харуулан муухайгаар уйгарлабад.

Миниишье дуран гутаба. Сэхэ ошоод, залуу шииирагайнь үбсүүнһээ хам бажуужа, хэды һэжэрээд намаг руу түлхижэрхибэб. Нүгөөдэнь гүйжэ ошоод, тэргыеэ үргэлсэхэ хэбэртэй байба. Би шабарһаа бодожо байгшадань:

— Ерээд үргэлсэ, үгы һааш, тархииш намагта шиихахаб— гэбэб.

Гурбуулан тэргым үргэжэ гаргаад, саашаа ябабабди. Тэрэ хоёрни ноёндоо ошожо, маниие сохёо гэжэ мүргэһэн байгаа. Ноёмнай еврей хүн һэн. Намһаа юун болоһон тухай асуугаад, һүүлдэ тэрэ хоёртоо хэлэһэн байгаа:

— Та хоёрые алаагүй, емиды орхиһониинь болоо гэжэ һанагты. Тэрэтнай та хоёрто баһуулха хүн бэшэ, монгол изагуурай хүн гээшэ, ошожо хүлисэл гуйгты гээ бэлэй. Олохон лэ үльгэр домогнай, түүхэ баатаршалгамнай сэхыень хэлэхэдэ, монгол угсаатантай холбоотой байдаг бэшэ гү?

«Буряад-Монгол» гэһэн дүүрэн нэрэһээ монгол гэһэн хубииень хюһажархихада, буряад гэһэн нэрэмнай үдэ жэгүүрээ хирбүүлһэн шубуун шэнгеэр харагдадаг болошоо һэн.

«Буряад Монгол» гэһэн алдар нэрээ бусааха тухай буряад арадай һанамжа болбол бодото түүхэ нэрээ бодхоожо, ёһото дүүрэн нэрээрээ олон яһатан совет арад соо хани барисаагаа бэхижүүлэн һууха арюун хүсэл зорилго болоно ха юм. Энээн тухай олон нүхэд омогорхон үнэншэмээр бэшэнэ, ойлгуулна бшуу.

Энэ асуудал үндэһэ яһатанай илгаа гаргаһан удхатай бэшэ ха юм. Хазагайруулагдаһан түүхэеэ заһаха гэһэн удхатай буряад арадта тон хабаатай түүхын асуудал гээшэ ха. Тиимэл хадань, арад зон дэмжэнэ. Энэ шэнэдхэн хубилгалгын үедэ монгол угсаатанай хани барисаанай улам мандажа байгаа сагта «Буряад-Монгол» гэһэн хүндэтэ нэрээ хуулита ёһоор бусааха гэһэн арад зоной һанамжа олоной анхарал татана. Энэ зайлашагүй бэелүүлэгдэхэ асуудалые арадай депутадууд мэдэлдээ анжаржа, түргэн бүтээхэ бэзэ гэжэ найдагдана.

Энэ бодото нэрыень бусааха тухай асуудалаар шухала һонин статьянууд «Буряад үнэн» газетэдэ саг үргэлжэ гаража байдаг болонхой. Түрэл газетэмнай ехэ үүргэеэ дүүргэжэл байдаг. Зарим хүдөө нютагуудта «Буряад үнэн» газетээ үсөөнөөр захидаг дээрэһээ шухала статьянууд олон уншагшадта хүрэнгүй үлэнэ. Бүлын омогорхол, гэрэй һүлдэ болохо түрэлхи «Буряад үнэн» газетээ бүлэ бүхэн омогорхон захижа уншаха саг болоо ха юм. Хэлэ бэшэгээ шудалха, түүхэ намтараа һэргээхэ, ёһо заншалаа сахиха хэрэгтэ түрэл газетымнай үүргэ айхабтар ехэ гээшэл. Үбгэд, хүгшэд, залуушуул, «Буряад үнэн» газетынгээ нэрэ үргэн, бултааран захижа, бүлөөрөө уншаха саг болоол. Нютаг бүхэнэй дунда һургуулинуудай түрэлхи хэлэнэй багшанар аха классайнгаа шабинартай бусадшье эдэбхитэн нүхэдтэй «Буряад үнэн» газетээ захиулха талаар хүдэлмэри эмхидхэхэ ёһотой. Энэ үедэ «Буряад үнэн» газетын бодото үүргэ айхабтар ехэ болоод байна. Мэдэрыт!

Цокто НОМТОЕВ.

ТАСС ХИЛЫН СААНАҺАА

БЕРЛИН. Берлин хотын хоёр хубиин залуу спортсменүүд рейхстагай байшангай урдахи флагштогто Германиин Федеративна Республикын гүрэнэй түбые асарна. ФРГ-гэй президент Р. фон Вайцзеккер, федеральна канцлер Г. Коль, гадаадын хэрэгүүдэй министр Г.-Д. Геншер, СДПГ-эй хүндэтэ түрүүлэгшэ В. Брандт, элитэ политическэ бусад ажал ябуулагшад хүндэтэ трибунада зогсонод. Октябриин 3-най һүниин тэндэ гүрэнэй гимнын хүгжэм доро прожекторнүүдэй гэрэл доро ФРГ-гэй туг үргэгдэнэ. Энэл сагта эндэһээ холо далайда тамаржа ябаһан ГДР-эй хэдэн 100-гаад суднанууд дээрэхи тугуул һэлгэгдээ. Р. фон Вайцзеккер суглараагшадта хандажа үгэ хэлэнэ, амаршалганууд, баяртай хашхаралдаанууд дуулдана. Түүхэтэ үйлэ хэрэг болобо — энээнһээ хойшо Германиин ниитэ нэгэн гүрэн оршон байха.

Зүүн хубидахи Александерплац талмайһаа эхилээд баруун хубидахи Илалтын колонно хүрэтэр хотын бүхы түб һайндэрэй фейерверкын галнуудаар толорно, оркестрнүүдэй хүгжэм зэдэлнэ. Германиин нэгэдэһэн ушараар арад зоной зугаа наадан үглөөгүүр болотор үргэлжэлбэ.

Нэгэдэлгын баяр ёһололой урда тээ ГДР-эй арадай палатын 38-дахи заседани болоһон байна. Баярай ба гунигай мэдэрэлнүүдэй онсо оршон байдалда тэрэ үнгэрбэ. Энэньшье ойлгосотой, юуб гэбэл, сүлөөтэйгөөр һунгагдаһан парламентын богони түүхэдэхи һүүлшын заседани болобо ха юм. Арадай палатын президент С. Бергман-Поль үгэ хэлэхэдээ, өөһэдынгөө байдалые өөһэдөө сүлөөтэйгөөр тодорхойлгын эрхэ байдалда Германиие нэгэдүүлхэ гэһэн уялгаая парламент дүүргээ гэжэ мэдүүлээ.

Шиидхэгдэнгүй үлэһэн зарим асуудалнууд ниитэ Германиин парламентда дамжуулагдаха юм гэжэ тэрэ үгэеэ үргэлжэлүүлбэ.

Удаань Германиин нэгэдэһэн ушараар баярай суглаан боложо, правительствануудай гэшүүд, ГДР-эй болон ФРГ-гэй парламентаринууд, политическэ партинуудай болон ниитын эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд хабаадалсаһан байна. ГДР-эй премьер-министр Л. де Мэзьер тэдээндэ хандажа, үгэ хэлэбэ. Энээнһээ хойшо Баруун Германиин 62 миллион ба Зүүн Германиин 16 миллион немецүүд ниитэ нэгэн гүрэнэй эрхэтэд болобо. Олон хүнүүдэй сэдьхэжэ ябаһан нангин бодол бэелүүлэгдэбэ, гэжэ тэрэ мэдүүлээ.

ХОТО, ХҮДӨӨГЭЙ hОНИН

«Буряад үнэнэй» hайндэртэ уринабди!

Байгша оной октябрийн 9-дэ үдэшын 19 сагта буряад драмын академическэ театрай ордон соо «Буряад үнэнэй» hайндэр болохо.

Үндэhэн соёл болбосоролоо, эхэ буряад хэлээ хүгжөөхэ, түүхэтэ үнэн зүбые hэргээн бадаруулха ба шухала бусадшье асуудалнуудаар үгэ андалдаан, үргэн ехэ хөөрэлдөөн болохоор хүлеэгдэнэ.

Нэрэтэй солотой эрдэмтэднай, урдаа хараха уран зохёолшоднай, композиторнууднай зоной урда гаража үгэ хэлэхэ, ажалай ветеранууд, уншагшад хөөрэлдөөндэ хабаадаха.

Олондо мэдээжэ болоhон артистнууд, арадай ансамбльнууд энэ hайндэртэ хабаадаха.

Буряад хубсаhанай шэнэ зүйлнүүдые модельернүүд харуулха юм. Буряад, ород хэлэнүүд дээрэ шэнэ номуудай киоск хүдэлхэ. Зүүн зүгэй арадуудай хуушанай барилдаа хаража hонирхохот.

«Огонёк» журналай хабсаргалтада захил хэхын тула лотерей наадагдаха.

Гадна захил хэжэ үрдеэгүй зон 1991 оной «Буряад үнэнии» захиха аргатай байха.

«Буряад үнэнэй» hайндэртэ бултаараа хабаадахыетнай уринабди.

АМЕРИКЫН ЭРДЭМТЭ — ХЯАГТАДА

СССР-эй соёлой министр Н. Губенкын урилгаар Америкын профессор Николас Рокитянский академик Обручевой нэрэмжэтэ Хяагтын хизаар ороноо шэнжэлхэ музейтэй hаяхан танилсаба. Энэ хүмнай ород яhанай, хоёрдохи долгиной эмигрант. Калифорния штадай Сан-Францискын университедтэ ород арадай түүхэ заадаг юм.

— Минии бага наhан Харбин хотодо үнгэрөө. Тиихэдэ би Хяагта тухай дуулаhан байнаб. Харин Сан-Францискодо Хяагтын музей тухай ходо дуулахадаа, иишэ заал hаа ошохоб гэhэн зорилго табиhан хүм. Мүнөө иимэ арга боломжын олдоhондо, тон баяртайб,— гэжэ тэрэ хөөрөө hэн.

Хяагта хотын ба Америкэ хоёрой урданай холбоогоор тэрэ ехэ hонирхоно. Гадна тэрэнэй hэргээhэн Америкын газар дээрэхи түрүүшын ород hуурин Форд-Росси ба Хяагта хоёрой хоорондо холбоо барисаа байгуулха тухай асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэЭ. Мүн тиихэдэ Хяагтын хизаар ороноо шэнжэлхэ музей ба Сан-Францискодахи ородой бүлгэм хоёрой хоорондо выставкэ болон мэдээсэлнүүдээрээ андалдажа байха тухай хэлсээн баталагдаба.

А. ГЕНДУНОВ,
музейн хүдэлмэрилэгшэ.

БАЙГААЛИИН ХЭШЭГҮҮД

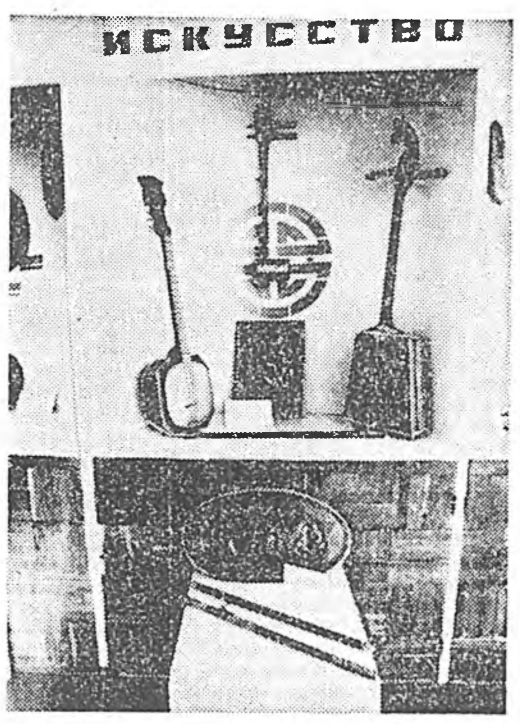
Манай hургуулида намарай байгаалиин хэшэгүүдэй выставкэ-худалдаан түрүүшынхиеэ үнгэргэгдэжэ, хүн зондо ехэ hайшаагдаа. Үхибүүдэй хэhэн юумэнүүдые, бүтээлнүүдые хүн зон тон дуратайгаар худалдажа абаhан байна. Илангаяа 2 «б» классай үхибүүд онсо шалгаржа, бусадhаа ехэ мүнгэ hургуулиин жасада оруулба. Энэ выставкэ-худалдаа үнгэргэжэ, үхибүүд hургуулидаа 670 түхэриг мүнгэ олзо оршо оруулба.

Эндэ оруулhан бухы мүнгэниинь hургуулиин элдэб хэмжээ ябуулгада хэрэгтэй юм.

Т. ПОЛИЧЕВА,
Захааминай 2-дохи hургуулиин 10 «с» классай hурагша.

ХУДАЛДАЖАШЬЕ АБЫТ ҮХИБҮҮДЭЙ БҮТЭЭЛНҮҮДЫЕ

Октябрьска районой Краснофлотко үйлсэдэ оршодог Техникын байшангай дэргэдэ Залуушуулай научно-техническэ бүтээлнүүдэй выставкэ hая нээгдэбэ. Энэ эмхиин онсо шэнжэнь юун бэ гэхэдэ, тэрэнэй бухы хүдэлмэри республикынгаа болон городойнгоо техническэ мэргэжэл олгодог училищинуудтай (ПТУ-нууд) нягта холбоотойгоор ябуулагдадаг байха юм.

Тарбагатайн райондохи 36-дахи ПТУ-гай hурагшадай хэhэн «Муравей» гэжэ мотоблок выставкэ харахаяа суглараашадай анхаралые гансата татаба. Тэрэнь хүдөө ажахын элдэб хүдэлмэри хэжэ шадаха байна.

Саашань хэлэхэдэ, 5-дахи ПТУ-гай hурагшадай (Новоильинск) хэhэн мето-хюрсо мүн лэ олоной hонирхол татаба.

Эдир уран гартанай бүтээhэн эдэ бухы зүйлнүүд хүнгэн сэнтэй байхаhаа гадна ашаглахада cомор зохид юм.

Эдэ бүгэдэhөө гадна эдир уран гартанай оёhон, хэhэн зүйлнүүд эндэ элбэгээр харуулагдаа. Училищинуудай басагад hайнаар оёжо hурадаг гэжэ мэдэхээр. Тэдэнэй оёhон костюмуудые, ажалдаа үмдэхэ комбинезонуудые хүнүүд зохидшоон хараба. Тиихэдэ уран гартай гэжэ суутай В. С. Цыжибоной хүтэлбэри доро 2-дохи училищиин хүбүүд модоор дархалhан юумэнүүдээ олоной үзэмжэдэ табиhан байна.

Техникын байшангай директор нүхэр В. М. Маматовтай хөөрэлдэхэдэмнай, тэрэ иигэжэ тэмдэглээ hэн:

— Манай эмхиин бии болоhоор хоёрдохи жэлнэй ябажа байна. Тиигэхэ зуураа гол гурбан шэглэлээр хүдэлнэ гээшэбди: нэгэдэхеэр, мэргэжэл олгодог училищинуудтаа кружогуудые эмхидхэжэ хүдэлгэхэ; хоёрдохёор, үхибүүдэй урлан бүтээhэн, оёhон зүйлнүүдэй выставкэнуудые эмхидхэхэ ба олондо харуулха; гурбадахяар, эрдэм наукын түйлалтануудые дэлгэрүүлхэ гэhэн зорилготойбди. Штадтамнай гурбан методист, нэгэ инженер бии. Методист бүхэн өөрын тодо уялгануудтай aaб даа.

Республикымнай техническэ мэргэжэлэй училищинуудта арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараан бүтээгдэдэг юм. Жэшээлхэдэ, эбхэгдэдэг орон, үхибүүдэй болон hурагшадай үмдэмеор комбинезонууд олондо hайшаагдана. Тэдэнийе хүнүүдэй захяад, худалдажа абахадашье болохо юм. Эрхэтэн Армаева hэхэгдэдэг 2 оро, 38-дахи, 6-дахи ПТУ-нууд 20—20 комбинезон захяад байна.

Манай hурагшадай бүтээлнүүдэй болон зэр зэмсэгүүдэй хямда сэнтэйе болон hайн шанартайе хараадаа абажа, худалдан абахыетнай дурадхаха байнаб,— гэбэ.

Үнэхөөрөөшье, тус выставкын нээлтэ дээрэ хараhан, үзэhэн юумэнүүднай хуу hонирхолтой байба. ПТУ-нуудай hурагшадта, Техникын байшангай бухы коллективтэ урагшатай амжалтануудые хүсэнэб.

В. БИМБАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: үхибүүдэй хэhэн анзаhан ба арадай инструментнүүд.

Д. АЛТАЕВАЙ фото.

Багшанарай бүхэроссин конференци

— Мүнөө үеын эрдэмэй хүгжэлтэдэ хамтын лэ хүсөөр эрхим hайн амжалтанууд түйлагдаха,— гэhэн үгэнүүдээр профессор И. И. Осинский өөрынгөө элидхэл эхилээ hэн. Элидхэлынь конференциин гол темэдэ дүтэрхы байгаа. «Багшанарай дээдэ hургуулида hуралсал-хүмүүжэлгын хүдэлмэриие мэргэжэлэйнь талаар нарижуулха» гэhэн темээр үнгэргэгдэхэ бүхэроссин научно-практическа конференци тухай эндэ хэлэгдэнэ. Конференциин түрүүшынь пленарна заседани Буряадай гүрэнэй багшанарай институдай байшан соо hаяхан нээгдээ.

Нэгэ хэды тоо баримтануудые дурдабал, иимэ конференци үнгэргэхэ бодомжо бүри 1986 ондо хэлэгдэhэн, түсэблэгдэhэн байгаа. Тиигэжэ Буряадай багшанарай институдай табан жэлэй хүдэлмэриин түсэбтэ оролсоhон юм. Зүгөөр энэ хэрэг тиимэ бэлээр бүтэшөөгүй. РСФСР-эй Арадай эрдэм hуралсалай министерство дээдэ олон hургуулинуудай түсэбүүдhээ тус темые шэлэжэ абаад зүбшөөhэн байна. Үнгэрhэн табан жэлэй туршада хэлэгдэhэн темээр манай ородо бухы дээдэ hургуулинуудта, илангаяа Саратовай пед-институдта эрдэм-шэнжэлэлгын хүдэлмэри хэгдэжэ байhан түүхэтэй. Тиихэдэ эдэ сугларhан эрдэмтэд миин лэ хараhан, үзэhэн ажаглалтанууд тухайгаа хөөрэлдэхэ, бэшэ, харин эрдэмтэдэй олон коллективүүдэй хэhэн ехэ ажалай hайниинь шэлэгдэхэ ёhотой.

Тобшолбол, манай ороной дээдэ 60 hургуулиин 340 эрдэмтэд конференцидэ хабаадалсаха хүсэлэе мэдүүлжэ, Улаан-Үдэ руу бэшэhэн байна. Конференциин темэдэ тааруулма 1700 хүдэлмэри суглуулагдаа. Бухы энэ хүдэлмэринүүдэй тезисүүд аяар 4 ном болгогдон хабаадалсагшадай анхаралда табигдаба. Хүдэлмэринүүдэй библиографиин онсо илгаануудые зааhан үшөө 3 ном гараhан байна. Конференциин «бүхэроссин» гэжэ нэрэтэйшье hаань, Алма-Ата, Кишинев, Улаан-Баатар хотонуудhаа мэдээжэ эрдэмтэд суглараа. Хабаадалсагшадай олонхинь эрдэмтын үндэр нэрэ зэргэнүүдтэй олон жэлдэ тус темээр шэнжэлэлгэ хэдэг зон юм.

Мүнөө шэнэдхэлгын үедэ дээдэ hургуулида хубилалтанууд бahал болоод байна. Багшанар хэдээ ходоодоо арадай интеллигенциин гол үндэhэн байhан юм. Тиимэhээ багшанарые бэлдэлгын хүдэлмэри дабхар ехэ харюусалгатай. Арадай соёлой эгээл эхиндэ байдаг эрдэмтэд Буряад оронной хүгжэлтэдэ ехэ хубитаяа оруулха аабза гэжэ найдагдана.

Конференци хүдэлмэреэ гурбан үдэртэ үргэлжэлүүлhэн байна. Тус конференциин 18 секцидэ ехэ хүдэлмэри хэгдээ.

С. ДОРЖИЕВ.

ТҮРҮҮШЫН ТУР ҮНГЭРБЭ

«Азиин дангина-90» гэhэн шэлэн абалгын конкурс Закаменск хотодо үнгэргэгдөө hэн. Эндэ Захааминай ба Зэдын районуудай басагад хабаадаба.

Энэ конкурсдо Зэдын районой басагад hайн бэлэдхэлтэй байжа, түрүү hууринуудые эзэлээ гэжэ тусхайлая.

Петропавловка hууринда «Азиин дангина-90» гэhэн конкурсдо хабаадагшад шоу-үзэгдэл үнгэргэжэ, хүн зондо ехэтэ hайшаагдаhан байгаа.

«Жаахан дангинар» гэhэн конкурсдо 5—12 наhатай басагад хабаадалсаhан юм. Эдэ басагад шоу-үзэгдэлэй гол шэмэглэлынь болоо гэхэдэ, алдуу болохогүй ха. 3-дахи классай hурагша Деля Катышева Улаан-Үдэдэ болохо түгэсхэлэй конкурсдо ошохо юм. Мүн тиихэдэ «Азиин дангина-90» гэhэн конкурсдо илаhан М. Карпова түгэсхэлэй конкурсдо хабаадаха болобо.

Л. ГОНЧАРОВА.

МВД-hээ МЭДЭЭСЭНЭ

Үнгэрhэн сентябрь hарын hүүлшын долоон хоногой туршада республика дотор 171 гэмтэ ябуулга хэгдэhэн байха юм. Эндэ 10 хүнэй бэе ехээр гэмтээгдэhэн, 5 эхэнэр хүсөөр эдлэгдэhэн, 17 хулиган ааша гаргажа, зорюута добтолжо, юумыень буляажа абаhан, гүрэнэй, ниитын, үмсын зөөри хулгайлhан 92 хүн элирүүлэгдэhэн, автомототранспорт хулгайлhан 16, наркотическа бодосуудые хэрэглэhэн 14 хүн баригдаhан байха юм.

Сентябриин 25-да Прибайкалиин районой Ил[illegible] тосхондо ажаhуудаг О. И. Чумаков hогтуугаар К. эрхэт[illegible] тэй хэрэлдэhэнэй удаа тэрэнээ гэдэhэ руунь хутагаар дайража, больницада оруулба.

Мүн иимэ муу муухай ушар Улаан-Үдэ хотодо болоhон байба. Эндэ толгойнгоо хууха хаха сохюулhан М. гэгшэ больницада оруулагдаhан юм. Мүрдэлгэ хэхэдэ, тэрэнийе С. В. Титов hогтуугаар сохиhон байха юм.

Сентябриин 27-ной hүни Улаан-Үдын Свободын үйлсэдэхи байрада танигдаагүй хүнүүд орожо, гэрэй эзэн эхэнэртэ хутага харуулжа айлгаад, 8 шэл улаан архи, алтан hиихэ, 50 түхэриг мүнгыень абаад тэрьелээ ха. Эдэнэрые милициин хүдэлмэрилэгшэдэй бэдэржэ олоходо, хоёрынь хуулиин наhа гүйсөөгүй хүбүүд, нүгөөдэнь эрхэтэн Д. М. Литвинов гэжэ элирүүлэгдэбэ.

Сентябриин 29-дэ Хойто-Байгалай районой Ангоя тосхондо ажаhуудаг Г. И. Бондаренко хулиган ааша гаргажа, ойн хүдэлмэрилэгшын гэрэйнь сонхо руу хоёр удаа буудаhан байгаа. Тэрэнэйнгээ hүүлээр тэрэ тэрьелhэн байха юм.

Сентябриин 30-най hүни «Строитель» гэжэ кооперативна саадай дачын гэр соохоо хүнэй унтари, барилгын материал хулгайлагдаhан байгаа. Хулгай хэhэн А. Н. Долголенко баригдаа.

Северобайкальск хотодо ажаhуудаг В. А. Брежнев гэгшын байраhаа 32-дохи калибрай буу абтаhан юм. Буугайнь сэмгэн соо винтовкын сэмгэн таарулжа hуулгагдаhан байба.

Үнгэрөөд байhан үе соо республика дотор харгын-транспортна 26 гэнэ усал болоо. Эндэ 4 хүн наhа бараhан, 24-ниинь, тэрэ тоодо 3 үхибүүн хүндөөр гэмтэhэн байха юм. Сентябриин 27-до Хяагтын районой Харанхы тосхоной үйлсэдэ hогтуугаар мотоцикл жолоодожо ябаhан А. С. Тимофеев тэргэтэй мори дайраhан юм. Эндэ тэрээнтэй hуугаад ябаhан эхэнэр наhа бараа. Сентябриин 28-да Яруунын районой Яруунын совхозой модо хюрөөдэдэг В. А. Егоров Хорго, Гүндэ руу ошоhон харгыгаар гүйлгэжэ ябаhаар, зуурандаа мотоциклоо хүймэрюулжэ хүндөөр гэмтэбэ.

Улаан-Үдын дотоодын хэрэгүүдэй таhагуудта 597 хүн баригдаа.

БУРЯАДАЙ АССР-эй МВД-гэй пресс-бүлэг.

ТЕЛЕВИДЕНИ

ОКТЯБРИИН 8-hаа 13 ХҮРЭТЭР

ПОНЕДЕЛЬНИК, 8

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35— Мультфильм. 10.05 — Футболой шэнжэлэл. 10.35— «Золотое кольцо». г. Смоленска» ансамблиин концерт. 10.50—«Христофор Колумб» — 4 серитэй уран hайханай фильм. 1-дэхи сери. 12.25— Ан амитадай аймагта. 13.30— Время. 14.10—« Я построю дом»— баримтата фильм. 14.40—«Рихард Вагнер болон Ригэ». 16.30 — Хүдөөгэй ажал хэрэгүүд. 17.45 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 18.45— Германида дэлгүүр яажа хэгдэнэб. 19.30—Время. 20.00 — Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 20.10— Сыктывкарай баянистнуудай трио наадаха. 20.25 — «Христофор Колумб» — 4 серитэй уран hайханай фильм. 1-дэхи сери. (Италиин телевидени). 22.00—Время. 22.30 — Футболой шэнжэлэл. 23.00— Белоруссиин Гүрэнэй Я. Купалын нэрэмжэтэ академическэ театрай «Страсти по Авдею» фильм-зүжэг. Авторынь — В. Бугромеев.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15—«Эта надоедливая оса»— эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 9.45, 10.35— Байгаали шэнжэлгэ. 2-дохи класс. 10.05— Итальян хэлэн. 10.55— Ехэ юумэ мэдэдэг хүнүүдтэ дамжуулга. 11.40, 12.35— Литература. 11-дэхи класс. 12.00— «Теплый хлеб»— эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 13.05—«Не забудь оглянуться»— уран hайханай фильм. 14.40— Баримтата фильм. 15.05—«Сила [illegible] единстве»—телефильм. УЛААН-УДЭ. 17.15—«Исповедь [illegible]»— баримтата фильм. 18.25—«[illegible]тай уулзалга» (буряа[illegible]). 19.10— Байгал. 19.30—[illegible] союзууд шэнэдхэлгын [illegible]. 20.00— Уран зохёолшо Л. [illegible]родинтай уулзалга. 20.50—Соносхолнууд. МОСКВА. 21.00— «Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15— Уласхоорондын «Московский медведь» гэhэн мүрысөөн. 22.00—Т. Степанова хатарха. 22.40—Теннисээр «Крафт Дженерал Фудс» гэhэн уласхоорондын мүрысөөн. Эхэнэрнүүд. 23.40—«Кража»— уран hайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери.

ВТОРНИК, 9

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30—«Страсти по Авдею» — фильм-зүжэг. 11.05— Фотоконкурс. 11.10 — «Христофор Колумб»—4 серитэй уран hайханай фильм. 2-дохи сери. 12.25 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 13.30— Время. 14.10— Амар сайн, Сабантуй! 14.50—«Последний приют»— Оренбургдахи үндэр наhатайшуулай болон инвалидуудай байшан тухай баримтата фильм. 16.25—«Веселые сновидения или смех и слезы»— үхибүүдтэ фильм. 1-дэхи сери. 17.30— Хүгжэмшэдтэ хүгжэм тухай. 18.10— Совет-япон телевизионно симпозиум. 19.20— Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 19.30—Время. 20.00—Шатараар дэлхэйн чемпионадта. 20.15—«Гаршагые hэлгэлгэ гү, али НЭП?». 20.45—«Христофор Колумб»—4 серитэй уран hайханай фильм. 2-дохи сери. 22.00— Время. 22.30— Литературно-уран hайханай «Үгэ» программа.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15, 10.25 —«Обьективтэ — ан амитад». 9.35, 10.45— Оршон тойронхи дэлхэймнай. 1-дэхи класс. 9.55, 11.05— Француз хэлэн. 11.35, 12.40— Биологи. 6-дахи класс. 11.55— Бултанда хабаатай педагогико. 13.00 — «Кража» — уран hайханай фильм. 1-дэхи сери. 14.05— Ритмическэ гимнастика. 14.35 — Баримтата фильм. 15.05—«Золотая свадьба»— уран hайханай фильм. УЛААН-УДЭ. 17.00 — «Роман Кармен, которого мы знаем и не знаем»— баримтата фильм. 18.30— Байгал. 18.50— Буряадай АССР-эй Верховно Соведтэ. Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ нүхэр С. Н. Булдаев үгэ хэлэхэ. 19.10— «Правда Бурятии» манай айлшан. 20.05—«Байгалай үнэнэй газар дээрэ». 20.50—Соносхолнууд. МОСКВА. 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15— Архангельскын [illegible] дэй клубай хүтэлбэрилэгшэ [illegible] Жданов тухай баримтата фильм. 21.50— Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 21.55— М. Амиранашвили дуулаха. 22.40— СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ. 23.40—РСФСР-эй Верховно Соведэй сессиин дневник. 00.[illegible] — Фортепианна хүгжэмэй концерт. 01.00— Футболоор [illegible]ёhоной уулзалга. СССР-эй болон Израилиин суглуулагдамал клубууд.

СРЕДА, 10

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35 — Литературно-уран hайханай «Үгэ» программа. 11.35—«Христофор Колумб» — 4 серитэй уран hайханай фильм. 3-дахи сери. 13.00—Хүгжэмтэ дамжуулга. 13.30— Время. 14.10 — Фестивальнууд, конкурснууд, концертнүүд. 16.45—«Веселые сновидения или смех и слезы»— үхибүүдтэ фильм. 2-дохи сери. 17.50— Молдовын хүгжэмтэ фольклорой концерт. 18.25— Хүүгэдтэ дамжуулга. 19.30— Время. 20.00— Арадай аялга дуунууд. 20.15— Россин парламентын мэдээсэл. 20.30— «Христофор Колумб»—4 серитэй уран hайханай фильм. 3-дахи сери. 22.00— Время. 22.30 —Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 22.35—«Ленин бидэнтэй хамта». Спортивна «Олимпийский» комплексдо болоhон үдэшэ.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15—«Үндэр хада газарай эрбээхэйнүүд. 9.35, 10.35— Байгаали шэнжэлэлгэ. 3-дахи класс. 10.05, 11,05— Немец хэлэн. 11.35, 12.35— Юрэнхы биологи. 10-дахи класс. 12.05— Ород хэлэн. 13.05 — «Кража» — уран hайханай фильм. 2-дохи сери. 14.10— Баримтата фильм. 14.45— М. Мусоргский. 15.20— «Золотая свадьба» — уран hайханай фильм. 2-дохи сери. УЛААН-УДЭ. 17.35—«Собака и влюбленные»—уран hайханай фильм. (Болгари), 18.55— Байгал. 19.15 —«Хүбүүд-басагад». 19.45 — Директорнүүдэй зүблөөн. Дэлгүүртэ шэлжэн оролго. 20.20— «Талын галнууд»— журнал (буряадаар). 20.50— Соносхолнууд. МОСКВА. 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15— Яхадай АССР-эй Гостелерадиогой дамжуулга. 21.55—«Хитадай соёл болбосорол» гэhэн циклhээ эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 22.45— СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ. 23.45— РСФСР-эй Верховно Соведэй сессиин дневник. 00.[illegible] — КНР-эй Шанси провинциин фольклорно бүлэгэй концерт. 01.20— Хоккейгээр СССР-эй чемпионат. «Динамо» (Москва)—«Сокол».

ЧЕТВЕРГ, 11

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30— Мультфильм. 9.50— Дэлхэйе тойрон» — альманах. 10.50— Эскимосуудай хатархада. 11.15—«Христофор Колумб»—4 серитэй уран hайханай фильм. 4-дэхи сери. 12.25 —Хүүгэдтэ дамжуулга. 13.25— Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 13.30— Время. 16.45— А. Вивальди. «Жэлэй дүрбэн саг». 17.35— Баримтата фильм. 17.55 — Эрдэмэй мэдээн. 18.40—«16-тай ба тэрээнhээ дээшэ наhатайшуулда». 19.30 — Время. 20.00—«Гаршагай hэлгэлгэ али НЭП?» 20.30 — Мультфильм. 20.50—«Христофор Колумб» — 4 серитэй уран hайханай фильм. 4-дэхи сери. 22.00— Время. 22.30— Шатараар дэлхэйн чемпионадта. 22.45—Святослав Федоровтой танилсалга.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Зургаан хүлтэйшүүлэй маскарад. 9.35, 10.35 — Литература. 8-дахи класс. 10.05, 11.05— Испан хэлэн. 11.35, 12.35 — Литература. 10-дахи класс. 13.05—«Бедная Маша»— уран hайханай фильм. 1-дэхи сери. 14.10— Ритмическэ гимнастика. 14.40 — Баримтата фильм. 15.05—«За синими ночами»— уран hайханай фильм. 1-дэхи сери. УЛААН-УДЭ. 17.25— Баримтата фильм. 18.15 —Киножурнал. 18.25— «Улаан, шара, ногоон». 18.55— Байгал. 19.15— МНР-эй Түб аймагай драмын театр. 20.00— Байгал (буряадаар). 20.15 — Хөөрэлдөөн. 20.50 — Соносхолнууд. МОСКВА. 21.00— «Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15 — Ф. Чеснокоз. 21.45—«Хитадай соёл болбосорол» гэhэн циклhээ эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 22.45— СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ. 23.15— РСФСР-эй Верховно Соведэй сессиин дневник. 00.15— Анрельнэ портрет. 00.30— Футболоор СССР-эй чемпионат. «Торпедо»— «Динамо» (Москва).

ПЯТНИЦА, 12

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30— Хүгжэмшэдтэ хүгжэм тухай. 10.10—«Арбатский мотив»—уран hайханай фильм. 1-дэхи фильм «Старый дом», 2-дохи фильм «Наследство». 12.40—«16-тай ба тэрээнhээ дээшэ наhатайшуулда». 13.30 — Время. 14.10—Дэлхэйн арадуудай уран бэлиг. 16.45—Ород дуунай Веснянка» хоорой концерт. 16.55—Баримтата фильм. 17.45— Компьютертай харилсалга. 18.30—Фортепианна хүгжэмэй концерт. 18.45 — «Хүхюун стартнууд», 19.30—«Америкэhээ ерэhэн бэшэгүүд». 20.20— Дуушан ба композитор Е. Мартынов. 21.00—«Не путайся под ногами»— уран hайханай фильм (Болгари). 22.00 — Время. 22.30—МВД мэдээсэнэ. 22.45—«ВИД» программа. 00.15— Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 00.20— Хүгжэмтэ дамжуулга.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15—«И взмах послушного крыла...» гэhэн дамжуулга. 9.35, 10.35— Литература. 5-дахи класс. 10.05, 11.05— Англи хэлэн. 11.35, 12.35— Түүхэ. 8-дахи класс. 12.05—Эжы, аба бидэ гурбан. 13.05—«Бедная Маша»— уран hайханай фильм. 2-дохи сери. 14.15 — «Уhан дээрэхи цирк». 15.05— Баримтата фильм. 15.15—«За синими ночами»— уран hайханай фильм. 2-дохи сери. УЛААН-УДЭ. 17.35—«Объявлен врагом народ» — баримтата фильм. 18.25 — Киножурнал. 18.35— Буряад хэлэнэй хэшээл. 19.10— Буряад ороной hонинууд. 20.10— Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ. МОСКВА. 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15—«Где деньги лежат?» орон доторхи экономическа хүшэр хүндэ байдалай шалтагаанууд тухай баримтата фильм. 21-40— Бултанай эрхилхэ спорт. 21.55— Буряадай АССР-эй [illegible]рэнэй дуу, хатарай «Байгал» ансамблиин концерт. 22.[illegible] СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ. 23.10—РСФСР-эй Верховно Соведэй сессиин дневник. 00.10—«Судьбинушка» — уран hайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери.

СУББОТО, 13

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30 — Бултанай эрхилхэ спорт. 9.45—Эжы, аба бидэ гурбан. 10.15— Байгаали хамгаалгын программа. 11.15 — Режиссер Б. Кимягаровай фильмүүд. «Хасан-Арбакеш». (Таджикфильм). 12.50— Фольклорно ансамбльнуудай концерт. 13.05— СССР-эй ГАИ-гай главна управлениин начальник Б. А. Коряковцев үгэ хэлэхэ. 13.35— «Бурда Моден» дурадхана. 14.05— Худалдаа наймаанай hонин. 14.35—Россин арадай үйлэдбэри тухай. 15.05—«ПИ» тэмдэгтэй. 16.05— Баледэй артистка, багша С. Н. Головкинагай түрэhөөр 75 жэлдэ Москвагай академическэ хореографическа училищиин hурагшадай концерт. 17.30—«Великий укротитель»— үхибүүдтэ фильм. 18.45— Шатараар дэлхэйн чемпионадта. 19.00—Уласхоорондын шэнжэлэл. 19.45— Мультфильм. 19.55— СССР-эй правительствада. 20.10—«Дэлхэйе тойрон. 22.00— Время. 22.30—«Визит дамы» — уран hайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.20— Мультфильм. 9.30—Концерт. 9.55—Баримтата фильм. 10.25— Ород хэлэн. 10.55— Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 11.00 — Баримтата фильм. 11.10—«Гений моего народа»— баримтата фильм. 12.00— «Жэлэй дүрбэн саг» циклhээ хүгжэмтэ дамжуулга. 13.05—СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ. 13.35— РСФСР-эй Верховно Соведэй сессиин дневник. 14.35—Фортепианна хүгжэмэй концерт. 15.00—Хани харилсаан» видеоканал. Забhарлалгадань [illegible] 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 23.00— Нагай [illegible] угалза хээнүүд. 23.30— Время. 24.00 — Футболоор СССР-эй чемпионат. ЦСКА «Металлист». 01.50—«Страх» — уран hайханай фильм.

Сэнхир экран

ВОСКРЕСЕНИ, 7
СССР-эй КОНСТИТУЦИИН ҮДЭР

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — «Бултанай эрхилдэг спорт». 9.15—Ритмическэ гимнастика. 9.45—«Спортлотогой» тираж. 10.00—«Үглөөгүүр эртэ». 11.00—«Эсэгэ орондоо алба хэнэбди». 12.00 — Үглөөнэй наадан зугаагай программа. 12.30—«Дэлхэйе тойрон»—альманах. 13.30 — Хүгжэмтэ киоск. 14.00—«Элүүр энхэ». 14.45—«Арбатский мотив»—телевизионно уран hайханай фильм. «Старый дом». 1-дэхи фильм. 16.00—«КВН-90». Днепропетровскын гүрэнэй университедэй ба Донецкын политехническэ институдай командануд уулзаха. 18.05—«С добрым утром!» гэжэ дамжуулгын 30 жэлэй ойдо зорюулагдаhан программа. 20.40 —«Арбатский мотив»—телевизионно уран hайханай фильм. «Наследство»—2-дохи фильм. 22.00—Время. 22.30 — Юрын аад, мүнхэ. 22.45—«Газар — манай бултанай гэр»—фотоконкурс. 22.50—«Моппед-шоу» —телевизионно олон серитэй кукольна фильм-концертын премьерэ. 1-дэхи, 2-дохи сери. (Великобритани). 23.40—Домра наадана.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — «Зарядкада, зогсогты!» 9.20 — «Амар сайн, Сабантуй!». Казаньhаа дамжуулга. 10.00—«Приз зрительских симпатий»—кинофестиваль. «Египтянин»—баримтата фильм. 10.40—В. Комаров. Виолончели ба оркестрэй концерт. 11.00—В. Коростылев. «Человек из страны Грин»— үхибүүдтэ зорюулагдаhан теле-зүжэг. 1-дэхи, 2-дохи үйлэнүүд. 13.10—«Хрустальное окно Шалвы-учителя»—баримтата фильм. 14.00—«Фотография на стене»—телевизионно уран hайханай фильм. 2-охи сери. 15.30—«Советская Россия» — видеоканал. 18.00—«Планета» — уласхоорондын программа. 19.00—«Не забудь оглянуться» — телевизионно уран hайханай фильм. 20.05—Моштаковуудай цыгануудай ансамблиин концерт. 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15— Теннисээр уласхоорондын мүрысөөн. Эхэнэрнүүд. Хахад финал. 22.00—Время. (Дүлии зондо оршуулгатайгаар). 23.30 —«Обитель милосердия». Москвагай Марфо-Марьинска обитель тухай. 24.00—Футболоор СССР-эй чемпионат. «Динамо» (Киев)—ЦСКА. 01.50—Коллаж. (02.00 хүрэтэр).

Кино, театрнуудта

«Дружба»
«Потрясающие приключения мушкетеров»— в 9-50, «Так жить нельзя»— в 11-20, 13-30, 15-40, 18-10, 20-30. Завтра «Шина — королева джунглей» (Женщина-Тарзан)— в 11-20, 13-30, 16, 18-10, «Так жить нельзя»— в 20-30.

«Родина»
«Иван Васильевич меняет профессию»— в 10, «Так жить нельзя»— в 14, 18, «Шина — королева джунглей» (Женщина-Тарзан)— в 12, 16, 20, 22.

«Прогресс»
Красный зал —«Путь в высший свет»— в 10, 12-10, 14-20, 16-20, 18-20, 20-20, Зеленый зал — «Допинг для ангелов»— в 10, 14, 16, 20-40, «Могила светлячка»— в 12, «Легенда о Нарайяме» (2 серии)— в 17-50.

«Октябрь»
«Девочка и крокодил»— в 9-40, «Так жить нельзя»— в 11-20, 15-20, 19-20, «Точный удар»— в 13-20, 17-20, 21-20.

«Восток»
«Империя наносит ответный удар»— в 15, «Третий дракон» — в 13-30, «Собственными стараниями»— в 18, 21.

«Байкал»
«Как три мушкетера» (2 серии) — в 18, 20-30, «Транти-Ванти»— в 16-30.

«Аршан»
«Кабаре»— в 19, 21, «Судьба барабанщика»— в 17.

ДКиТ ЛВРЗ
«Бонны и покой»— в 19, 21.

Редактор Р. Б. ГАРМАЕВ

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, ств. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60 91, 2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, агропромышленный —2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта —2-69-58; культуры и школ —2-60-21. 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров —2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95: собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск —35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79 п. Агинское 3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР Директор 2-40-45 Заказ № 231.